

3213

సవమ ప్రత్యేక వార్షిక సంచిక

సాహిత్యం

భారతీయ సాంస్కృతిక పక్షపాతిక

సంపాదకపద: విద్యాన బులుసు సీతారామశాస్త్రి.

మొదటి పేజీ 9

కాలం: నవంబరు 1-11-1985

సంచికలు 24, 1

—* ఈ సంచికలో *

1) 'మారీచీ పరిణయము' మోహనాంగి కర్తృకమా? 1	10) గ్రంథసమాలోచన - 25
2) 'శృంగార ప్రకాశము' - నష్టకృతులు. 4	ఎ) వైతన్యకవిత్వోదయం 'నా ఉదయం'
3) అహల్యా సంక్రదనం - శబ్దసౌందర్యం. 6	బి) ఆచార్య తిరుమలగారి
4) కవికొండల బాలవాగ్మయము. 8	అగ్నికవితా తరంగాల 'అక్షరాగ్ని'
5) పోతన మహాకవి. 12	సి) వేమనార్య శతకము.
6) చిలుక గేయములు. ('య) 15	డి) దీపిక.
7) సమాలోచన నవమ సంపుటము రచనల
అకారాది పట్టిక. 16	11) పూతభక్తి భావోన్మేష! పోతరాజు! (పద్య) 29
8) మధురా విజయము - వ్యాఖ్యాన వైభవము. 19	12) ఈపక్షంలో - 30
9) శ్రీమద్రామాయణ కల్పవృక్షము - పాత్ర
చిత్రణ వైశిష్ట్యము. 22	13) స్వవిషయం. 31
	14) నాయక రాజులు - సాహిత్య సేవ. 32

రాబోయే సంచికలో ఉత్తమ సాహిత్య వ్యాసప్రస్థ బాపిరాజు, తెలుగు హిందీ సాహిత్యములలో నవయుగకర్తలు,
మనుచరిత్ర - అష్టాదశేతర వర్ణనలు, పానకాల ఖయ్యాం తత్త్వం మొదలగునవి ఉంటాయి.

1, 16 పేజీలలో ప్రచురింపబడును.

చందా : సంవత్సరమునకు రు. 12-00.

అర్థసంవత్సరమునకు రు. 6-50.

విడిప్రతి 60 పై
వార్షిక సంచిక రు. 1-50

★ స మా లో చ న

* జాతీయ సాంస్కృతిక పక్షపత్రిక *

సంపాదకుడు : విద్వాన్ బులుసు సీతారామశాస్త్రి

Retired Telugu Lecturer, V. T. J. College, Rajahmundry.

“మారీచీ పరిణయము” మోహనాంగి కర్తృకమా?

- శ్రీ జి. శ్రీరామమూర్తి, ఎం. ఏ.

‘సాహితీ సమరాంగణ సార్వభౌమ’ ఆంధ్రభోజ, మూడు రాయలగండ త్యాది బిరుదాలతో అలరారిన శ్రీకృష్ణ రాయలకు ‘మోహనాంగి’ అను మూర్త ఉన్నట్లు, ఆమె ‘మారీచీ పరిణయము’ నే కావ్యం వ్రాసినట్లు పలుకు సాహిత్య వేత్తల అభిప్రాయం. ముతే ఈమె రాయల కుమార్తె అనడం గతి అసమంజసమో, ఈమె కావ్యంకూడా గతి అలభ్యం. అది సాహితీ తైల ను, ఇటుచరిత్ర సరిశోధకులకును ఈమె కావ్యం అశ్రుతి పూర్వమే అయింది.

అసలు శ్రీకృష్ణ దేవరాయలకు ‘మోహనాంగి’ అను కుమార్తె ఉందా? ఉంటే ఆమె ‘మారీచీ పరిణయము’ వ్రాసిందా? అనే విషయాలు పరిశీలించడం అవసరం. ‘మోహనాంగి’ ‘మారీచీ పరిణయ’ కావ్య కర్త, నైతికవాదము సాంస్కృతిక ముని అనూచానముగ సాగివచ్చుచున్నది. కాం గ్రంథ చర్చకు కానవచ్చుట లేదు. అని ఊటూకూరు లక్ష్మీకాంతమ్మ గారు తన ‘అఖిలభారత కవయిత్రుల’లో చెప్పారు. అయితే ఈమె అనూచానంగా అని అన్నారే కాని ఎవరు ఎప్పటినుండి అటున్నది ఇదమితంగా చెప్పలేదు.

మనకు తెలిసినంతవరకు పుక్ల నామసంవత్సరపు (1929-30) ‘సమదర్శిని’ ఉగాది సంచికలో శ్రీనెట్టి లక్ష్మీనరసింహంగారు

మోహనాంగిని, మారీచీ పరిణయాన్ని పరిచయం చేసి పుటినుండి శ్రీకృష్ణ దేవరాయలకు మోహనాంగి అను కుమార్తె ఉన్నట్లుగా, ఈమె మారీచీ పరిణయం వ్రాసినట్లుగా తెలుస్తుంది. 1929-30 సమదర్శినిలో లక్ష్మీనరసింహంగారు మోహనాంగిని, మారీచీ పరిణయాన్ని పరిచయం చేశారు. ప్రభుమాశ్వాసంలోని కథా ప్రారంభానికి ముందు శ్రీకృష్ణ దేవరాయల వంశ వర్ణన, మోహనాంగి జననం మొదలగు విషయాలతో దాదాపు నూరుపద్యాల్ని ప్రకటించారు. అప్పటినుండి శ్రీకృష్ణ దేవరాయలకు మోహనాంగి అను కుమార్తె ఉన్నట్లు; ఆమె మారీచీ పరిణయం వ్రాసినట్లు సాహిత్యలోకంలో ఒక దృఢాభిప్రాయం ఏర్పడింది దని చెప్పచ్చు.

లక్ష్మీనరసింహంగారు సమదర్శినిలో ప్రకటించిన పద్యాలే తిరునామ, తిరువాతి సాహితీ ప్రయుక్త ఆధారమయ్యా యనడానికి అనేక నిదర్శనాలని చెప్పచ్చును. అవి.

1. ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీ వారు 1967 లో ప్రకటించిన ‘కవి కర్ణ రసాయనము’ అనే కావ్యానికి ఉపోద్ఘాతం వ్రాస్తూ శ్రీమోదర్ల రామకృష్ణకవి గారు మోహనాంగి మారీచీ పరిణయం

గురించి ప్రస్తావిస్తూ సమదర్శినిలో చెప్పబడిన విషయాలనే మిచ్చటించారు.

2. కొండూరు వీరరాఘవా చార్యులు గారు 1970 ఏప్రిల్ ‘భారతి’లో ‘మోహనాంగి మారీచీ పరిణయము’ అనే వ్యాసాన్ని, 1973 లో ‘మోహనాంగి’ అను నవలను వ్రాశారు. ఈ రెండింటిలో మూడవ అంశమున ప్రకటించబడిన అనేక పద్యాలు యథాతథంగా చెప్పబడ్డాయి. అంతేకాకుండా ‘మోహనాంగి’ నవలకు పీఠిక వ్రాస్తూ రచయితే తననవలకు లక్ష్మీనరసింహంగారి వ్యాసమే ఆధారమని చెప్పకున్నారు.

3. ‘భట్టుమూర్తి రామరాజ భూషణుడా?’ అనే గ్రంథంలో శ్రీగొట్టెపాటి వెంకట సుబ్బయ్యగారు సమదర్శినిలో నెట్టి లక్ష్మీనరసింహంగారు ప్రకటించిన మోహనాంగి మారీచీ పరిణయ పద్యాల్ని ప్రచురించి మోహనాంగియే మారీచీ పరిణయం వ్రాసిందని భయపడ్డారు.

4. నెల్లూరు వాస్తవ్యులైన శ్రీకాపు టూరు వేంకట రామచంద్రరావుగారు, శ్రీనవులూరు మూలకొండయ్య పంతులు గారు సమదర్శిని ప్రతియొక్క శిథిలప్రతులనుండి సంపాదించి యిచ్చిన మోహనాంగి మారీచీ పరిణయ కావ్యానికి ఉపోద్ఘాతం వ్రాస్తూ తొమ్మిది పద్యాలుగల

షష్ఠ్యంతాలతో కూడిన అవతారిక ప్రచురించారు.

5. 1890 లో ప్రచురించబడిన 'ఆంధ్రకవయిత్రులు' ధ్వజీయ ముద్రాలో శ్రీమతి ఊరుకూరు లక్ష్మీకాంతమ్మగారు మోహనాంగిని గూర్చి సమదర్శినినే ఆధారంచేసుకొన్నట్లు అందలి ఒకటిరెండు పద్యాల్ని బట్టి తెలుస్తుంది.

దైని పేర్కొన్న విషయాల్నిబట్టి చూస్తే 1929లో సెట్టి లక్ష్మీనరసింహం గారు 'మోహనాంగి మారీచీ పరిణయము' నకు సంబంధించిన పద్యాలు ప్రకటించడానికి పూర్వం మోహనాంగిని గురించి గాని, ఆమె కావ్యాన్ని గురించి గాని చారిత్రకలోకంలో గాని; సాహిత్య రంగంలో గాని ఎట్టి ప్రస్తావన లేదని తెలుస్తుంది.

1929కి ముందు మోహనాంగిని గురించి గాని, మారీచీ పరిణయం గురించి గాని ఎవ్వరూ చెప్పక పోవడం వలన, చారిత్రక విషయాల్ని సమగ్రంగా పరిశీలించకుండా కేవలం సాహిత్య విషయాలకే ప్రాధాన్య మివ్వడంవలన, సాహిత్యవిమర్శకులకూడా అపద్యాల చారిత్రక నేపథ్యానికి పోకపోవడంవలన శ్రీమతి ఊరుకూరు లక్ష్మీకాంతమ్మగారు, శ్రీకొండూరు వీరరాఘవాచార్యులు గారు మోహనాంగియే మారీచీ పరిణయాన్ని వ్రాసిందని భ్రమపడ్డారు. ఈవిధంగా చరిత్రలో ఎక్కడాకనిపించని మోహనాంగికి, ఆమె మారీచీ పరిణయానికి - టివాని ప్రకటించిన పద్యాలే ప్రధానాధారంగా సాహిత్యరంగంలో కొంత స్థానం లభించిందని చెప్పొచ్చును.

ఇకపోతే శ్రీకృష్ణ దేవరాయలకు మోహనాంగి అనే కూతురుందా? ఉంటే ఆమె మారీచీ పరిణయం వ్రాసిందా? మొదలగు విషయాల్ని తెలుసుకోవడానికి కొంతమంది చారిత్రక పరిశోధకులు చెప్పిన విషయాల్ని కూడా పరిశీలించడం అవసరం.

ప్రఖ్యాతాంధ్ర చారిత్రక పరిశోధకులైన శ్రీమల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మగారు గాని, విజయనగర రాజుల చరిత్రలో ప్రత్యేక కృషిచేసిన శ్రీ నేలటూరి వెంకటరమణయ్యగారు గాని, ఆంధ్ర కవి తరంగిణి వ్రాసిన శ్రీచాగంటి శేషయ్యగారు గాని మోహనాంగిని గురించి, ఆమె మారీచీ పరిణయం గురించి ఎక్కడా చెప్పలేదు.

శ్రీకృష్ణ దేవరాయలకు తిరుమలాంబిక, కృష్ణమాంబ అను కుమార్తెలున్నట్లుగా, తిరుమలాంబిక ఆళియ రామరాయ భార్య అయినట్లుగా, తిరుమలాంబిక తల్లి తిరుమలదేవి అని చరిత్రలోకనిపించడంవల్ల 'సమదర్శిని'లో స్ట్రోవారు ప్రకటించిన పద్యాల్లో.

'తిక్కల దేవి కే పాడమి తిం
గనుకన్ మును దిర్మలాంబయం
చెర్మిలి పేరునా-డియు
నట్లుగ (దా) బిలవంగ రామి నన్
గూర్చిని మోహనాంగి యను
క్రొత్త నమాఖ్యను బిల్పు తండ్రికిన్' - 87 ప.

'రాఘవా! మహి పుత్రకాగమణ! రావ
ణారి! హరణా సుతాపనా! యన ప్రభ
మాక్షరావళి, యేఘను నాఖ్య గుణా నా
అట్టి మత్పిత దైవం కుగును నాకు' 11 ప.

మొదలగు పద్యాలనిబట్టి తిరుమలాంబికకు మోహనాంగి అనే పేరు పట్టి పిలవడానికి అవకాశం కల్పించబడింది.

సాహిత్య చరిత్ర పరిశోధకులలో ప్రముఖులైన ఆచార్య కొర్లపాటి శ్రీరామమూర్తిగారు తన 'నన్నెచోడుని కుమార సంభవము ప్రాస గ్రంథమా?' అనే గ్రంథంలో 'మోహనాంగి మారీచీ పరిణయము' గురించి విమర్శనా పూర్వకంగా ఒక వ్యాసం వ్రాశారు. ఆ వ్యాసాన్ని పరిశీలిస్తే అటు శ్రీకృష్ణ దేవరాయలకు మోహనాంగి అనేకూతురుందా? ఉంటే ఆమె మారీచీ పరిణయం వ్రాసిందా?

మొదలగు విషయాలు సవివరంగా తెలుస్తున్నాయి.

'1829వ సంవత్సరమునందు ప్రకటింపబడిన కావలి వేంకట రామస్వామిగారి దక్కను కవుల జీవితచరిత్ర రేఖలు అను గ్రంథమునందు ఇట్లు కలదు.

'This poetess Mohanangi) was a Princess, and the daughter of Krishna Roy...while in the bloom of youth she married Ramaroyalu ... she attained to considerable proficiency in the art of verification and wrote a poem entitled 'Marichi Parinaya' the subject of which is taken from Mahabharata...'

ఇంక శ్రీకృష్ణ దేవరాయల కూతురు, ఆళియ రామరాయల భార్య అయిన మోహనాంగి; మహాభారతము నుండి ఎల్లి వృత్తిమును తీకొని, మారీచీ పరిణయమును అయిదాశ్వాసముల కావ్యమును రచించినట్లు కలగు.

1929వ సంవత్సరమునందు ప్రకటింపబడిన సమదర్శిని అను పత్రికయందు సెట్టి లక్ష్మీనరసింహం గారు ప్రకటించిన మోహనాంగి మారీచీ పరిణయము అవతారిక, చర్చా గా కథాంగ్రహము కలగు. అది సెట్టి లక్ష్మీనరసింహముగారి కూటస్పష్టి అని సాహిత్య జగత్తునకు తెలిసినది స్వస్మృతి మయినది.

1973 వ సంవత్సరము నందు కావులూరు వేంకట రామ చంద్రావుగారు ప్రకటించిన 'శ్రీకృష్ణ దేవరాయల తనయ మోహనాంగీ చరిత్ర మ పరిణయము (ఉపలబ్ధగ్రంథము)' నందు సెట్టి లక్ష్మీనరసింహముగారు సమదర్శిని పత్రికయందు ప్రకటించినది కలదు. అంతేగాదు. అది సెట్టి లక్ష్మీనరసింహముగారి కూట

సృష్టికా దని, కృష్ణదేవరాయల కూతురు మోహనాంగి రచనము కావచ్చు నని కానిచో 'కాక మాని మూర్తికవి వ్రాసి మోహనాంగి పేరుతో చలామణి చేయ లేదుగదా అని కూడ అనుమానింపవచ్చు నని' ఒక వేళ మోహనాంగియే వ్రాసి యుండిన ఎప్పుడు వ్రాసియుండును? అని విచారించుచు, విపులమైన బహు విషయ భరితమైన పీఠిక ఆంధ్రాంగ్ల భాష లందు కలదు. అయినను, 'ఉపలబ్ధ గ్రంథము'ను అరసిన, మోహనాంగి మారీచీ పరిణయము' సెట్టి లక్ష్మీనరసింహముగారి కూటసృష్టి అనియే స్వయంవేద్యమగును' అని చెప్పారు.

మారీచీపరిణయము సెట్టి లక్ష్మీనరసింహం గారి కూట సృష్టి అని పైన చెప్పిన ఆచార్య కొర్లపాటి ఆంధ్రమూర్తిగారు ఉపలబ్ధ మారీచీ పరిణయాన్ని పరిశీలించి ఆంగు కొన్ని ఉపపత్తులను కూడా చూపారు. అందలి.

'తండ్రి సమస్యపూర్తికి నె
దం...జనులందఱు మెచ్చెడు నట్టి
శైలితో' -21 ప.
'చిగువుల సరిస్వతివి; నీ
మృదుకవితాశైలి స్త్రీలకేయన నేలా?'

-23 ప
అనుపద్యాల్లో ప్రయోగించబడిన శైలి
శబ్దాన్ని పరిశీలించి అది ఆధునికులప్రయో
గంగా నిర్ధారించారు.

అట్లే ఇందలి 'ఏడిలఁ గృష్ణరాయ
ధగణీకునితో ... వెచ్చమార్చుకన్'-
(84 ప) అనుపద్యంలోని 'ఏడిలఖాన్'
శబ్దప్రయోగాన్ని పరిశీలించి అది ఆంగ్ల
భాషాపరిచయం ఉన్న కవి ప్రయోగ
మని, 'ఊర్వశి నెమ్మేని హోయలు
చూపుట మోని, బురఖాను ధరియించి
తిరుగసాగి' (86 ప) అనుపద్యం
లోని బురఖా, ఇజారులు, కుడితిసిలు,
జుబ్బులు, కిబ్బులు, సుర్మా అనుప్రయో
గాలు ఇటీవలివి కాబట్టి ఈగ్రంథాన్ని

ఆధునికతే వ్రాశా రనీ కంఠోక్తిగా
చెప్పారు. ఇంతలో మారీచీ పరిణయం
లక్ష్మీనరసింహంగా రే వ్రాసా రని నిర్ధా
రణకాగా ఆచార్య కొర్లపాటివారు మరి
కొన్ని విషయాల్ని కూడా చెప్పారు.

'అయిన, 1929 వ సంవత్సరమునందు
సెట్టి లక్ష్మీనరసింహముగారు కూటసృష్టి
కావించిన మోహనాంగి మారీచీ పరిణ
యము గురించి, అప్పటికి శతాబ్దపూర్వము
1829 వ సంవత్సరము, నందు కావలి వేం
కట రామస్వామిగారు రచించి ప్రకటిం
చిన దక్కను కవుల జీవితచరిత్ర రేఖలు
అను గ్రంథమునందు ఎట్లు ప్రస్తావన
మైనది? అనుప్రశ్నకు అవకాశము కలదు.
1929 వ సంవత్సరమునందలి 'మోహ
నాంగి మారీచీ పరిణయము' అనుగ్రంథ
ముగుఱించి 1829వ సంవత్సరము నందలి
దక్కను కవుల జీవితచరిత్ర రేఖలు అను
గ్రంథమునందు మోహనాంగి మారీచీ
పరిణయము గురించి ఉండబట్టి, 1929 వ
సంవత్సరమునందు 'మోహనాంగి మారీచీ
పరిణయము' కూటసృష్టి చేయబడినది.
ప్రాచీనగ్రంథ మనుటకు ప్రమాణము
లేనిచో కూటసృష్టికళకట్టుదు. ఆంధ్రశబ్ద
చింతానుణి యందు 'హరేర్మతమ్' అని
ఉండబట్టి, పరవస్తు చిన్నయ నూరిగారి
బాలవ్యాకరణమునకు మూలముగ శిష్టు
కృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారి హరికారికలు
కూటసృష్టి చేయబడినవి. దక్కను కవుల
జీవితచరిత్ర రేఖలు అనుగ్రంథమునరచిం
చుటకు విషయమును దేశాటనముచేసిన
పుడు సేకరించినట్లు కావలివేంకట రామ
స్వామిగారి కంఠోక్తి. దేశాటనము చేసి
నపుడు సేకరించిన విషయమునందు జన
శ్రుతియును ఉండును. జనశ్రుతియుందు
వీరాయలకూతురైనను శ్రీకృష్ణదేవరాయల
కూతురు కాఁగలదు. ఒకానొక రాయల
కూతురు - బహుశః వేశ్యాపుత్రి-మోహ
నాంగి మారీచీ పరిణయమును రచించిన
దేమో అనుటకైన, దక్కను కవులజీవిత

చరిత్ర రేఖలు అనుగ్రంథమునందు మోహ
నాంగి మహాభారతము నుండి ఇతివృత్త
మును గైకొని మారీచీపరిణయమును రచిం
చినట్లు కలదు. మారీచీ పరిణయము అని
కావ్యనామకరణము చేయుటకు అనువైన
ఇతివృత్తము మహాభారతమునందు లేదు.
రామాయణమునందు కలదు. అంతియ
కాదు. సెట్టిలక్ష్మీనరసింహముగారి కథా
సంగ్రహమునందు రామాయణ కథ సంగ్ర
హముగ కలదు. రామాయణకథ మహా
భారతమునందు ఉన్నను, మారీచీ పరి
ణయమునకు మూలము రామాయణము
గాని మహాభారతముకాదు. కనుక
దక్కను కవుల జీవితచరిత్ర రేఖలు అను
గ్రంథములోని మోహనాంగి మారీచీ పరి
ణయమునకు సంబంధించిన విశేషములకు
ఆధారము జనశ్రుతి అగును. జనశ్రుతి
వస్తుతః ప్రామాణికము కాదు.'

ఆచార్య కొర్లపాటి శ్రీరామమూర్తి
గారిపరిశీలనతో మారీచీపరిణయం మోహ
నాంగి వ్రాసిందికా దని, సెట్టిలక్ష్మీనర
సింహంగారు వ్రాసిందే నని చెప్పడానికి
కొన్నిప్రత్యక్షప్రమాణాలు కూడా ఇటీ
వల లభించాయి.

'మారీచీపరిణయము' వ్రాత ప్రతి సెట్టి
లక్ష్మీనరసింహం గారి మనుమడైన
లక్ష్మీనరసింహంగారివద్ద నా పరిశోధన
విషయమై విషయసేకరణలో లభించింది.
1929 సముదర్శనిలో ప్రకటించ బడిన
నూరుపద్యాలు, కథాసంగ్రహం, నాలు
గవ ఆశ్వాసం మొదటి రెండు పద్యాలు,
రెండుగిద్యలు యథాతథంగా ఇందులో
ఉన్నాయి. ఈ మారీచీ పరిణయం
మూడుఆశ్వాసాలు పూర్తిగా వ్రాయబడి
నాలుగో ఆశ్వాసం ఎనభయ్యో పద్యంతో
అసంపూర్ణంగా ఉండిపోయింది. ఈ అము
గ్రిత మారీచీపరిణయం సెట్టిలక్ష్మీనరసిం
హంగారి రచనయే అనడానికి అందలి
ఆశ్వాసాంత పద్యాలు ప్రబలనిదర్శనాలు.
'ఈయిల వామలూరు భివుఁ

డిద్దికవిత్సమటంచుఁ దెల్పరా-

“శృంగార ప్రకాశము” - నష్టకృతులు

- శ్రీ ఇస్పగుంట సాయిబాబా.

మోక్షమున రచించెనుగ
 జానురభాషను? తెల్లనర్చినా-
 యానె భాస్కరాది కవు
 లాకభనే కయి కొంటి నీకృతిం
 జేయగ నెట్టిలక్ష్మీనర
 సీంహసమాఖ్యుడ, ధీమాఖ్యుడన్.
 సుర్యసాహిత్య సహస్రజయపురజన
 శాంతునాస్థానకవిని, పడంతరింగ-
 కార్యదర్శిని, దన్యహాగార్హిణి
 లభకవిభూషణ బిరుదలక్షణండు

ఈ ఆత్మాసాంత పద్యము చా-
 మోహనాంగి గోవిందయ్య వ్రాసిన
 దని వెల్లడిచేయాలనే కుతూహలం
 ఉన్నట్లు కన్పించును. తానువ్రాసి
 మోహనాంగి వ్రాసిన దెప్పుచునే
 వ్యక్తి ఆత్మాసాంత పద్యంలో తానే
 వ్రాసినట్లు ఎంగుకు చెప్పుతాడు?

ప్రాచీనకాలంలో ఎ-రో వ్రాసినవి,
 పాదు వ్రాసినట్లు ఆధారాలు లేనపుడు
 పాటిని సహించిన వారు తమవిగానే
 ప్రకటించడం ఒకవిధంగా, గామే
 వ్రాసి ప్రాసీనులు, ప్రస్థులు అయిన
 వారి పేర ప్రకటించడం ఓడోవిధంగా
 ఉంది. మొదటి విధానంవల్ల ఎవరగి
 ఆధారాలు లభించనపుడు ప్రముఖ
 కర్తయే కనిగా గుర్తించులాడు.
 మరి రెండోవిధంలో తెలియనలు పూర్వ
 కవులపేరి ఆంటగట్టడం వల్ల స్వప్ర
 తనం ఏమీ ఉండదు ప్రస్తుతవిషయంలో
 ఈ రెండోవిధంలో జరిగింది. అయితే ఈ
 విధానం నెట్టివాలో ఏ ప్రేమ వ్రాసిన
 భింప బడలేదు. సంస్కృత సాహిత్య
 విషయం, తెలుగు లక్ష్మీ పాఖ్యానం ఇం
 దుకు నిదర్శనాలు. అట్టి నెట్టి లక్ష్మీనర
 సీంహసాగారిక నుకూలం అయిన మోహన
 వల్లి రామకృష్ణక గారి ‘నన్నెచోళాని
 మోహరసంభవము’ మోహనల్లి వారి కూట
 కృష్ణయని నిర్ణయించబడంగ. అదే
 విధంగా నెట్టి లక్ష్మీ నరసింహంగారు
 ‘దక్షిణాభిలాషము’ అనేకావ్యాన్ని వ్రాసి

కతి కవయః | కటికృతయః | కతి
 లుక్తుః | కతిచర్మయః | కతి శిఖలాః |

— నెట్టి లక్ష్మీనర
 మోహరాధి రాజశ్రీ సీంహన విగ
 చిత ‘శృంగార ప్రకాశము’ ముప్పది
 ఆఱు ప్రకాశములుగల సాహిత్య విమర్శ
 గ్రంథము. ఉజ్జయింపుగ శ్రీ శ.
 ౧ - ౧ - ౧ మధ్యకాలమున భోజ
 పెనుమ జీవించి ఉన్నాడు.

ఎచుబది నాలుగు గ్రంథములకు కర్త
 అని పేరు గానున్నది. గంధప్రభ ము
 నిర్మిత ‘ప్రభావక చా’ను నెట్టి భోజ
 కేవుని ఆస్థానం విచ్చిడు శృంగార

శ్రీ గాఢనిధిగా కూర్చున్నాడు. ఈ
 కాని చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహంగారు
 సాహితీ విమర్శకుల విమర్శలో నెట్టి
 కూర్చున్నట్టికట్టకు పో-పంకో ‘దక్షిణ
 భిలాషము’ నెట్టి లక్ష్మీనరసింహంగారు
 అని పేరుపొయింది. ఈ విషయంకు
 నెట్టి లక్ష్మీ నరసింహంగారు మోహన
 గారు నెట్టి సీంహనాంగి పేరి నెట్టి
 రమణకు ప్రబల నిదర్శనంగా ఉంది.

- ఉపదేశికా గ్రంథాలు
1. రాఘవాచార్యులు, కొండూరు -
 ‘మోహనాంగి మోహనీయము’ -
 భారతి 1970 ఏప్రిల్ - మే 70-71.
 2. రాఘవాచార్యులు, కొండూరు -
 మోహనాంగి (నవల) - 1974.
 3. లక్ష్మీకాంతయ్య, ఊరకూరి -
 ఆంధ్రకవిత్వము (ద్వితీయముద్రణ) -
 1980 శ్రీరామ కర్త, కొర్లవాటి -
 నన్నెచోళాని రసంభవము (ప్రాసీ)న
 గ్రంథము - 1982.
 4. శేషయ్య, చాగంటి - ఆంధ్రకవి
 తరింగిణి (ఏడవ సంపుటము)

ప్రకాశమును కూర్చి, తన ప్రభువు పేర
 ప్రకటించినట్లు అవగతమగుచున్నది.
 శృంగార ప్రకాశ మంగళాచరణల్లోకము
 సంచితి కృతులలో చిత్తపునిదిగ
 పేర్కొనబడుట సర్వము.

మన దురదృష్టం కొలది శృంగార
 ప్రకాశము సుగ్రముగను, శుద్ధముగను
 లభించలేదు. ఇటువంటి అరుదప్రకాశము
 పూర్తిగా నష్టమైనది. గ్రంథపాతములు
 గ్రంథమునిండా కన్పివి. చెదలుగులు
 అక్షరములను నశింపజేసి, చిట్టి బ్రష్టమైన
 వ్రాతప్రతిని శ్రీకొలది సంస్కరించి
 విపుల భూమిక పోను, అస్పృశ్యలతోను
 ప్రపంచస్థాని గాం న ‘హార్వర్డ్ ప్రాచ్య
 గ్రంథమాలా’లో ‘రీ కేషులు డాక్టర్
 థురన్ (1904-1979) గారు స్వయం
 వేలవంతుకు ప్రయత్నించారు. ముద్రణ
 పూర్తికావచ్చుచున్నది.

భోజ సమ పెక్కుకృతులను కూడా
 నారించి ఉన్నాడు. కాని పెక్కు
 ఉత్కృష్ట రచనలు నేడు లుప్తములు.
 కొన్ని అముద్రితములు.

అతి ప్రాచీనకాలము నుండియు రామా
 యణ - మహాభారతి గ్రంథములతో
 నెట్టి ‘ప్రహత్నిధ’ను
 ఎవరెవరు పేర్కొనుటయేగాక,
 ఒక యనుకను ఉ నారించి ఉన్నాడు.
 ఆ తేగాక అలభ్యమగు ఒక బృహ
 త్కృత సంస్కృతీక (సప్తస్వామి,
 శ్రీమద్ద. సో, మూరి సాంకన్
 భిన్నము-పూర్వ గుణ)ను పేర్కొని
 నాడు. అది దుర్వినితుని రచన. ఇతడు
 గంగవంశరాజు. శ్రీస్తుకము అరువతక
 ములో పూర్వార్థమున ఉండెను. ఇతని
 రచనలో ఒకశ్లోక మే లభ్యము. అది ఇది-

కిం క్రందసి నిరాశ్రాంత
నన్దనో రాజశిస్యః
అమృతే విష ముత్పన్నం
యతో రాజ తతోభయమ్ ।

పై ఉదాహరణను బట్టి బృహత్కథకు పెక్కు సంస్కృతికరణాలు వెలసి ఉండును.

ఆశ్వాతకబంధముగల ఒక సంస్కృత కావ్యము, యానుకములతో నిండినది. 'హరి ప్రబోధము' అని దాని పేరు. కవి నామము తెలియదు. మొత్తం పదుపద్యములు మాత్రము 'హరి ప్రబోధము' నుండి లభించుచున్నవి. కవినిరంజనుడు అనుటకు 'హరి ప్రబోధము' చక్కని ఉదాహరణ. పారావారము అనుటకు బగులు 'పారాపారము' అని యమకపు బిగింపులో ప్రయోగము గమనింపుడు.

సతమాస్త తమాలతయా
పారాపారాయశః సహా దామః
లోకాలో కానుకృతిః సహ్యా
సహ్యా మనఃకూటైః ।

పేర్ల యందు ఒక ప్రాచీన గొప్ప కవి. ఇతిశిల్లోకముల సంచితకృతులందు పెక్కులు ఉటంకింప బడినవి. ఏ కావ్యములోనివో తెలియదు. శృంగర ప్రకాశంగ్వరా 'త్రైలోక్యసుందరీ' అను కావ్యమునకు కర్తా తెలియచున్నాడు. ధనపాలుడు 'తిలకవిజ్ఞరీ' లో 'ప్రజ్ఞానిధి' అని ఇతనిని స్తుతించినాడు. పద్ధమానుడు 'గణరత్నమహాదధి'లో 'మహాంధ కవి ధ్వంసి'గా మేధావి యిద్రుని పేర్కొనుట గమనార్హము.

ఇట్టి మహాకవి రచన 'త్రైలోక్య సుందరీ' లు పుష్కలమగుట చిహ్నం.

దండికవి రచనలు మూడు. నేడు 'దశకుమార చరిత' గ చలామణిలో ఉన్న 'అపవ్రితసుందరీ', కావ్యాదర్శము, ద్విసంధాన కావ్యము. మెదటి రెండును అసమగ్రములుగ నైనను లభించుట సంతోషమే కాని, రామాయణ - మహాభారతములను

జోడించి, పాండిత్య కాశలమునకు పరాకాష్ఠగా నిర్మించిన మూడవ కృతిలో ఒక్క- శ్లోకమే మిగిలినది.

ఉదార మహిమారామః
ప్రజానాం హర్షి వర్ధనః
ధర్మప్రభవ ఇత్యాసీత్
ఖ్యాతో భరత పూర్వజః

బహుశః ఆనష్ట ద్విసంధాన కావ్యము నకు మంగళ శ్లోకము కానోపు.

'కవిగాజు' బిరుదాంశము, మహాకవి, సర్వభాషాచతురుడు అగు రాజశేఖరుడు బహుగ్రంథ నిర్మాత. శృంగర ప్రకాశము గ్వారా రాజశేఖరుని నష్టకావ్యము 'హరి విలాసము' (హరవిలాసము?) ప్రాకంధ పద్యము లభించినది.

ఓమిన్యోత పరంబ్రహ్మ
శ్రుతీనాం ముఖమక్షరం
ప్రసీదతు సతాంస్వాస్తే-
ప్వేకం త్రిపురుషీ మయమ్ ।

మూద్రారాక్షస రూపక కర్త వ్రాసిన ముఖ్యముక నాటకము 'దేవీ చంద్రగుప్తము.' శృంగర ప్రకాశము దీనిని ప్రకరణముగ గుర్తించినది. భోజదేవుని మనస్సు కక్కిన రూపక మగుటచేత కాబోలు పలు పర్యాయములు పేర్కొనబడుటయేగాక, కథ రేఖామాత్రముగ నైనను విశదముగ తెలియచున్నది. విశాఖదత్తుని ఇంకొక నాటకము 'అభిసారికా వంచితము' కూడ లుప్తము. దిగువ పద్యము దేవీచంద్రగుప్తములోని నాల్గవ అంకములోనిది.

కణ్ఠే కిన్నరకణ్ఠి । బాహులలికా
పాశః సమాసజ్యతాం

హరస్తే స్తనబాన్ధవో మనుబలాద్
బధ్నాతు పాణిద్వయం

పాదౌ త్వజ్జఘన స్థల ప్రణయినీ
సంధానయేన్యేహ

పూర్వం త్వద్గుణబద్ధ మేవ హృదయం
బద్ధం పున గ్నిహతి ।

సర్వబంధ మహాకావ్యమునకు ఉదాహరణగ శృంగర ప్రకాశము భర్తృమేణ కవి కృత 'హయగ్రీవ వధ' ఉటంకింపబడినది. రాజశేఖరుడు - ఉజ్జయినీ పండిత పరిషత్తు నిర్వహించిన కావ్యపరీక్షలో నెగ్గిన వారిజాబితాలో ఇక్కవి ఒకడని తెలిపి ఉన్నాడు. ఉదయసుందరీ కథాకారుడు గిసప్లన పూరిత సుకుమార శైలికి భర్తృమేణుడు కాణాచి అని తెలిపెను. రాజశేఖరుడు వక్రొక్తికి నిధానము 'హయగ్రీవవధ' అని నుడువుట గమనార్హము. మొత్తము పందొమ్మిది పద్యములు మాత్రమే 'హయగ్రీవ వధ' నుండి లభించుచున్నవి. బహుచక్కని శ్లోకము, రుచికి ఒక్కటి -
నవ వయసి రతోత్సవక్షమాయాః
తవ తను గాత్రి తపో హి నాను రూపం
వద కుసుమరసోభిరాపగానాం
పుగు జఘనే యదినేతవః క్రియస్తే.

ఇంకను అజ్ఞాత కర్తృకములగు కృష్ణచరితమ్ ఉదాహరణమ్, రతివిలాసమ్, సుభద్రాహరణమ్, లక్ష్మీస్వయంవరమ్ కువలయాశ్వామ్, ఉదయనోదయమ్, హరి వంశమ్ - మొదలగు సంస్కృత కావ్యములు, మారీచవధ, శూద్రక కథ, అనంగ వతీ, గోగోచనా, రావణవధ, అభిమంథనము, భీమకథ, పారిజాతాపహరణం, మున్నగు ప్రాకృత గ్రంథములు, పార్థజయము (త్రిలోచనకవి ప్రణీతము), ముకుట తాడితము (బాణభట్టు రచితము), రాధావి ప్రలంభము (భేజ్జలకవి కృతము), పుష్పదూషితము (బ్రహ్మయశః స్వామిది), హంశ్చంద్రము (అజ్ఞాత కవి) - మొదలగు రూపకములు శృంగర ప్రకాశము నుండి తెలియచున్నవి.

అహల్య సంత్రందనం - శబ్ద సౌందర్యం

- శ్రీ పోలవెళ్ళ రాధాకృష్ణమూర్తి, ఎం. ఏ.

విజయనగర రాజుల అసంత్రందనం ఆంధ్ర కవితా వల్లరికి ఆలంబనంగా నిలిచి, వాని అభ్యున్నతికి యథాశక్తి కృషి చేసిన మహా నీయులు మధుర, తంజావూరు నాయక రాజులు. వారి పాలనలో తెలుగు సాహిత్య సృజితీకి పర్యాయం వర్ణియ్యగాన్ని అనుభవించింది.

మధుర రాజుల హయాంలో వ్రాసిన కావ్యాలకు 'మధుర కావ్యా' అని శ్రవణపరం. ఇందులోని మధుర శబ్దం శ్రవణానుభవంగా మాత్రమే కాకుండా ఆ కావ్యాలకు విశేషణంగా మధురమైన కావ్యాలు అని కూడ అన్వయించుకోవచ్చును. ఆ మధురకావ్యాలలో సముఖం వేంకట కృష్ణప్ప నాయకుని అహల్య సంత్రందన ముకతీ.

కృష్ణప్ప నాయకుడు మధుర రాజ్యాన్ని క్రీ. శ. 1706 నుండి 1732 వరకు పరిపాలించిన విజయనగర సామ్రాజ్య నాయకుడికి సమనయస్కుడు కాక, గాని సమకాలీనుడు; అతని అనుగ్రహానికి పాత్రుడైనవాడు; అతని వలన గజ సురంగ మాందోళికా చ్ఛత్రచామరవిజయకావళ భూరి భేరి ఓగుచి ధ్వజాదులను పొందినవాడు. ఇతడు ముసిభారత మనే వచన కావ్యాన్ని రచించి, ఆ రాజుకే అంకితమిచ్చాడు. తర్వాతి శ్రీరంగనాథుడి తొలిక ననుసరించి అహల్య సంత్రందన ప్రబంధాన్ని రచించి ఆ రంగపతికే కృతించిచ్చాడు. అందులోని శబ్దసౌందర్యాన్ని గుఱించి ఈ వ్యాసంలో దీర్ఘశ్రీంగా ప్రవచిస్తాను.

వృత్త్యనుప్రాసాలంకారం: ఒకేనర్థానికి మఱియొకటి అవృత్తి కలుగ జేస్తూ

రచన సాగించినట్లయితే, దాన్ని వృత్త్యనుప్రాసాలంకార మంటారు.

1 ప్రబంధావ తారకిలో కృష్ణప్ప నాయకుడు బ్రహ్మదేవుడి వాక వృత్త్యనుప్రాసాలో స్తుతింపాడు.

ప్రాసించితి వేదనాదము స

మంచినమన్ నలు మామలన్, మగుత్ ప్రాసించితి కాంచనాచల స

హంచలతన్ గహిమన్, నీరు చాలించు గుఱాని వేడ్క మగు

లన్ నడిపించు పంచినెంచి, భాసించి నమస్కరించెదన్

మీహిత సాహితీ నకరించెదన్.

- అవ. 6. ఇందులో బిందుపూర్వక చారానికి పునః పునః ఆవృత్తి కలిగింది.

II అహల్య ముని బాలికలతో కలిసి వన విహారానికి వచ్చిన సందర్భంలోని పద్యముది.

తాళిహింతాళికం

కేళి వకు భాగ్యు నారకేళి కుహరే

పాళి ఘన కేళి వన

మూతలి గొలువఁ జేరెనాళికముగాన్.

2-92

ఇందులో శ కారాన్ని అనేక పర్యాయాలు ప్రయోగించటం వలన శ్రుతి హిత త్వం పొందినది.

చెకాను ప్రాసాలంకారం - రెండు వర్ణాలను వ్యవధానం లేకుండా అర్థభేదంతో ప్రయోగిస్తూ రచనసాగించటాన్ని చెకాను ప్రాసాలంకార మంటారు. కృష్ణప్ప నాయకుడు రెండు వర్ణాలను కాదు - అనేక వర్ణాలను రెండు, మూడు పర్యాయాలు గూడ ప్రయోగించి చెకాను ప్రాసను సాధించాడు.

I ఇంద్రసభ సుధర్మలో కందు మాని ప్రజ్ఞాచ సౌందర్యాన్ని వర్ణిస్తున్నాడు.

నాగంబుల; నాగంబుల,

నాగంబుల గెల్పు కురులు, నాభియు, నడలున్

భగంబులఁ దరుణి యారు, బామ

చను లేలున్. 1-34

ఇది క్రిమాలంకార గృత చేకాను ప్రాసము అహల్య శిరోజులు సర్పాన్ని, నాభి పూతాణాన్ని, న కలు ఏనుగు నడకలను, అతిక్రిమించి ఉన్నాయన్ని, ఉదరం మీది గూగారు సర్పశరీరం, కనుబొమలు ధనుస్సు, స్తనాలు పూల ముగ్గిలులాగా ఉన్నాయని భావం.

II వేణు భ్యాస ప్రాసమైన గౌతముడు నిద్ర కుపక్రమించాడు. మదన భావాలతో కలగజేసిన అహల్య అతని పాద సంవాహనం చేస్తూ గోటితో సుతాగంగా గిల్లింది. అది గమనించిన గౌతముడు. 'బుతుకాం, తప్పింది గా, ఈ వృక్ష దోష మెందుకు?' అని అడగించాడు. అహల్య భగ్న మనోభక్తి వల్ల, 'దోషం ద్రుడే విజృంభింపలే ఈ సమయంలో' నా మనసిగిరి కోర్కె పూర్తివాడు గదా,' అనుకొన్నది. ఈ పద్యానికి సందర్భముది.

ప్రేదశాధపుఁ డైతే గద

యద నేను గుమఁ గోర్కెఁ దీర్చు' నని తన లోనన్

పది నాశుగ మద నాశుగ

మద నాశుగ ధాటి కదిరి హొనిని ముని తోన్. 3-69.

అహల్య మన్మథుని గాణం, అతని వాహనమైన చిలుక, మలయానిలం - పీటి ధాటికి తాళ జాలక పోయిందని తాత్పర్యం. పీటిలో చిలుకలు, మలయానిలం ఉద్దీపన విభావాలు.

యమ కాలంకారం :- ఒక పదాన్ని రెండు పర్యాయాలు అర్థ భేద ముండే

ట్లుగా వ్యవధానంతో ప్రయోగించినట్లు యితే, దాన్ని యమకాలంకారమంటారు. కృష్ణప్ప కవితన అహల్యా సంక్రందనంలో రసవత్తరమైన యమకాలను ప్రయోగించి 'యమకయోగి' అని ఖ్యాతి నొందాడు.

I అచ్చర గచ్చ రాండ్రలో ఏరుచి రాంగి చక్కనిది? విద్యలలో మేటి ఎవతే? అని దేవేంద్రుడడిగిన ప్రశ్నకు దేవతలు, మునులు ఎవరి ఆభిప్రాయం వారు వెల్లడిచారు. వారలో వారికి ఏకవాక్యత కుదరలేదు. ఇంద్రుడు వారందరినీ వెంట బెట్టుకొని బ్రహ్మదేవుడి వద్దకు వెళ్ళాడు. ఆ సందర్భంలో కవి అందమైన ఈ కంఠాన్ని యమకాలంకారి భూయిష్టంగా వ్రాశాడు,

నలువగల సృజించిన చు
న్నలువ గలఁడు నిర్జయింప నలినా
క్షుల మి

న్నలు వగలట పోవుద' మని
నలువగలన్ కేల మఱుమ నగరపుఁ
దంతన్. 1-68,

నలువగల = పట్మిని, చిత్రణి, హస్తినీ. శంఖిని అనే నాలుగు జాతుల స్త్రీలను, సృష్టించి, నలువగలఁడు = బ్రహ్మదేవుడున్నాడు. నలినాక్షుల మిన్నలు వగలు = ఆ స్త్రీల సౌందర్యాతిశయాన్ని అతడే నిర్ణయిస్తాడు అని చెప్పి నలువగలన్ తీవి మేఱయ = నాలుగు విధాలుగా వైభవమతిశయించగా ఇంద్రుడు బ్రహ్మ వద్దకు వెళ్ళాడు.

II బ్రహ్మదేవుడు సృజించిన అతిలోక లావణ్యవతి అహల్యా తాదృశ్యాన్ని కవి వర్ణించాడు.

బాలకురఁగ నేత్రి నునఁ
బల్కులకున్ విరివింటివాని బా

బాలకు వాడు, పెన్ దొడల
బంగారు రంగు మెఱుంగు లంటికం
బాలకు రాదు, నె మ్మొగము
బా గల పున్నమ చందమామ దం
బాలకు మీఁదు; దాని సరి
బాలిక లేదు జగత్త్రయంబునన్.
2-16.

లేడి కన్నులవంటి కన్నులు గలిగిన ఆ అహల్య ముద్దుపలుకులు మన్మథుని వాహనమైన చిలుక పలుకుల సత్రిక్రమించినై. ఊగుపుల సువర్ణచ్ఛాయ అంటికంబాలకు గూడ లేదు. ముఖం రాకాసుధాకిరుడి గర్వాన్ని అణచివేస్తున్నది; ఆవిడకునాటి రాగల యువతి త్రిలోకాలలోనూ లేదు.

8. బ్రహ్మదేవుడు ఇంద్రాదులను కాదని, అహల్యను గౌతముడికి సమర్పించి, ఆమెతో ఈవిధంగా అన్నాడు. మునికిన్, దినకరసమధా
మునికిన్, దినకరసేయు ముదితాశమువై.
ముని కింశుక వని కిం జను
మునికిన్ నీకు శుభంబు లుత్పిల గంధ !
2-48

ఇందులో మునికిన్ అనేపదం యమకానికి ఆధారం. 'దినకరసమధా' మునికిన్ = సూర్యునితో సమానమైన శేఖర్ముగల, మునికిన్ = ఈ గౌతమమహారికి పరిచర్యలు చేయి. మునికింశుక వనికిన్ = అగిన, మోదుగ వృక్షాలతో గూడిన ఈ మునియొక్క తిపోపనానికి వెళ్ళు. ఈ యునిక, నీకు శుభం గలుగుగాక !

4. ఇంద్రుడు కోడి రూపంలో కూసిన కూత విని, గౌతముడు గంగకు వెళ్ళాడు. అతడటు వెళ్ళటంతోనే ఇంద్రుడిటు గౌతమవేషంలో అతని ఆశ్రమంలోకి ప్రవేశించాడు. ఆ సందర్భంలోది ఈ పద్యం :

గౌతమ వేషమున బెడం
గౌ తమకము మీఱ నిర్జరాధకుఁడు బా
గౌ తమమునఁ జేరం జని
గౌతమసతి కరముఁ బట్టి కాతుక
మెసఁగన్. 3-74

ఇందులో గౌతమ శబ్దం మీద యమకం సాధ్యమైంది. నిర్జరాధకుడైన ఇంద్రుడు గౌతమవేషంలో, బెడంగౌతమకము మీఱ=అధికమైన ఉత్సాహంతో, బాగౌతమమున = నిండు చీకటిలో, గౌతమసతిని = అహల్యను, చేరి, ఆమె చేయి పట్టుకొన్నాడు.

4. అహల్యా దేవేంద్రుల సమాగమం గౌతముడికి ఆగ్రహ కారణమైంది. అత అత డామెను మహాగ్రహదృష్టితో చూసి శపించాడు.

అతని నాలతాంగిని మ
హాగ్రహదృష్టిని జూచి యోసి? నీ
చేతి జలంబులంట నికర
జెల్లునె? యెంతటి జంతవే? బలా
రాతిని గోరికూడితివి
రాతిరి జామునఁ గావునన్ బలా!
రాతి శరీరమందు' మని
రాజముఖిన్ సునఖిన్ శపింపఁగన్.
(3-127)

ఈపద్యంలో రాతిశబ్దం మీద సన్నితమైన యమకమున్నది. 'ఏసీ నీ చేతి జలంబులెంత తాకరాదు. ఎంతటి జాణవే? బలారాతిని = బలుడనే రాక్షసుని శత్రువైన యింద్రుడితో, రాతిరి జామున = రాత్రి సమయంలో సంగమించావు. కనుక, బలా = ఓ అహల్యా!, రాతి శరీరమందు = శిలాకృతిని పొందవలసింద' అని శాపవచనం.

అంత్యాను ప్రాసాలంకారం :- ఒక వాక్యం చివర, లేదా ఒక పాదం చివర ప్రాసవచ్చేట్లుగా రచన చేయటాన్ని అంత్యాను ప్రాసాలంకార మంటారు.

1. కృష్ణప్ప నాయకుని కవిమిత్రులు అతని వంశాని కాన్ని సర్ది మూద్రవం శానికి జన్మస్థానమైన విష్ణుపాదాల నొక అంత్యాను ప్రాసలో వర్ణించారు.

శరణంబులు జగ ముల, కా
భరణంబులు వేద మలకు, ఎంకి జలక్షే
కరణంబులు నారాయణు
చరణంబు లేసంగు కూద్రజాతిక నిగవై.
అవ. 17.

2. అహల్యా సంక్రంద నాన్ని ప్రాసం నాగుడి కంకటిమిస్తూ కవి వాసిన పస్త్యంత పద్యాలైతూ (అవతారిక 44 నుండి 48 వరకు) అంత్యానుప్రాస సంయుతంగానే రచించబడ్డాయి. మచ్చుకి ఒక్కటి ఉదాహరిస్తాను.

హరికి నవనవనీతా
హరికి సకల గుణగత్తు హరికి మురసం
హరికి మందగ ధారిక
త్యైరమణీమణి మనోనుసారికి హరిన్.
అవ. 44

ఈవిధంగా సముఖం వేలకట్ట కృష్ణప్ప నాయకుడు తన అహల్యా సంక్రందన ప్రబంధ సుందరిని శిబ్దభరణాలతో అలంకరించి, దక్షిణాంధ్రయుగ నాహితీ జగత్తులో మిటుమిట్లు గొప్పపురుషుని ప్రబంధాంగనకూ తీసిపోని విధంగా తీర్చిదిద్దాడు. ఆ సుందరిని ఆలంకార ప్రియుడైన విష్ణుమూర్తిక - శ్రీరంగ నాగుడికి - సమర్పించి చరితార్థం ఉద్ఘాటించాడు.

—*—

క వి కొం డ ల బాల వాఙ్మ యము

- డా. జె. విజయలక్ష్మి.

ఆధునికాంధ్ర కవిత్వంలో బాల వాఙ్మయ మొక ప్రత్యేక శాఖగా వెలసింది. బాలలకొరకు ప్రత్యేకించి వ్రాయు గేయాలే బాలగేయాలు. ఇట్టి గేయాలు ఆధునిక యుగంలో బహుళ ప్రచారం లోనికి వచ్చాయి. వీనిపై అంగ్లసాహిత్య ప్రభావం కొంతవరకు కలదని చెప్పవచ్చును.

బాలలకొరకు ప్రభువుముగ గేయాలు రచించిన వారు గురిబాడ అని చెప్పవచ్చును. 1 వీరు రచించిన 'మిణుగురులు' అను బాలగేయాలు అనేక ప్రచారమును పొందకున్నను, వీనికి ముందు బాలగేయములు రచించినవారు ఆధునికముగ కనిపించరు. అనంతరము ఈ శాఖలో వేంకట పార్వతీశకవులు, బసవరాజు, అప్పారావు, కవికొండల వెంకటరావు మున్నగు వారు గణనీయమైన కృషి సలిపారు.

కవికొండల వెంకటరావుగారు 1892 లో జన్మించారు. కవిత్వ మేలైన ఊరియగ నెంచి పుత్రమును హరితి కర్పూరముగ చేసి సర్వస్వతీదేవికి నీరాజనము గావించి ధన్యత నొందిన సాన్యత కలిగిన వాసకులు కవికొండల. నన్నకవిత్వములోని అన్ని శాఖలలోను కవితలను వెలయించిన కీరు శతకములు నవలలు, కథలు, నాటకములు, ఏకాంకికలు, వ్యాసములు పెక్కులు రచించారు. 1910 ప్రాంతము నుండి రచనా వ్యాసంగం చేపట్టారు.

వీరు రచించిన బాలగేయములు 'కుమారకంతము, కలబూలుడు, చిట్టికత్త, చదువులగుత్త' మున్నగు సంపుటలుగ వెలువడ్డాయి. వీరి బాలగేయ సంపుటములు కొన్ని ఆనాడు కొన్ని పాఠశాల

లలో పాఠ్యగ్రంథములుగ నిర్ణయింపబడ్డాయి. 2 వీరి బాలగీతములను కొన్నింటిని పాఠశాలలోని చిన్నబిడ్డలకు అభినయ సహితముగ నేర్పి పాఠశాల సంవత్సరోత్సవ బహిరంగ సభలో వారిచే పాడించినప్పుడు బాలల, ప్రేక్షకుల ఉత్సాహ మపరిమితముగ నుండెడిదని చెప్పవచ్చినది. 3

వీరి బాలగేయములను నీతిబోధకములు, విజ్ఞానదాయకములు, వినోదాత్మకములు, దృఢిక్తి ప్రబోధకములు, భక్తిబోధకములుగ విభజింపవచ్చును.

నీతిబోధకములు :

బాలలకు మనస్సుకు పాఠ్యమునట్లు నీతిని బోధించిన అది వారిక ఆచరింప యోగ్యంగా ఉంటుంది. ఈ తీరున కవి కొండల పెక్కు గేయాలు రచించారు. 'కుమారకంతము' - 'నాగులు గలచుట్టి కొలనియుండు నిలిచి కొలుచరయ్య' చక్కనైన సంస్కృత సప్తవనీయ మై యగు గాన శోభ నువగింమ' ఈ గానము వారు రాడ నూర్యసమస్య గాలు చేయడం ఆరోగ్యానికమించి. మూలకము శబ్దగాంచిన పని మానవులు కలస్తూ ప్రకృతికవి అని పెరుగాంచిన కవికొండల బాలలలో ప్రకృత్యారాధనను రేకెత్తించుటను గూడ చెప్పారు. సంస్కృతానుగములను గని పనివనులు కలదని ప్రబోధించును. 'ప్రాద్దు నాడివకుండ నిద్దుర లేచుచు, ప్రాద్దుతోడ బనులు పొదుపుచేసి గూండ్లలోని పక్షి కూన లట్లు రాత్రివేళ హాయి నిదురించు' డనును.

తెల్లవారకి ముందే లేచి హాయిగ ఆడుకొమ్మని తల్లి బిడ్డను ప్రోత్సహిస్తుంది. ప్రాంతికాలములోని రమణీయ ప్రకృతిని బిడ్డన 'వెగుచుక్క, పొడచీ తూర్పు గిక్కు వెలవెలబాదిన' దని చూపుతుంది. నార మనస్సులను ఆకర్షించునట్లుగ 'మంచన పువ్వులు మఱి బొద్దుపొడిచె' నని, 'కల కల మని తామరకొలను పూసిన' దని వర్ణిస్తుంది. పక్షుల ఆరుపులు పిల్లలు వింటేదుకు ఇట్టపడతారు. కొక్కొక్కో కోయిని కోడికూసిన' దని, 'కావుకావని చెప్పి కాక లేచిన' దని 'తెల్లరిపోయి నది తెలివిగోను బిడ్డా' అని బిడ్డను మేల్కొల్పుతుంది. పొగిడ్డ సనచల్ల లపై గాఢంగా పనిచేస్తుంది. అందుకని 'లేచిన పిల్లపాప పూచిన పువ్వు'ని, 'మొద్దునిగోనున్న ముగిగిన మొద్దు'ని లెక్కచెక్కుగా పంపి.

అట్టి, తండ్రీ, గురువులను దైవములుగ భావించాలను సూక్తిని సుబోధకంగా చెప్పారు.

'అన్నంబు పెంచుచి నన్ను దా' యాల్లరి మార్పించు, దైవము ఇట్లగించి నాకు మును గప్పి తన పక్షగను కేయు, తండ్రీదైవమ్ము విదెలగిల్లపుచు విన్నంబు సూప యిల్పొహమెది గొల్పు, నొజ్జకువమ్ము

అంతేగాక మనలోని మంచినగుణములే దైవసమములని 'ఒప్పు తప్పులు దిద్ది, ముప్పొగులందు మంచిన కనెడు మనసు దైవ' మని, 'రెండుదారుల కూడలి-రాగ, నెన్నుగ రన్నగ నడిపించు తెలివి నెవ' మని హృద్యంగా చెప్తారు.

'తోడి వారలతో గూడయామనపుడు

ప్రేమతో జూడు వారల నెప్పుడుబిడ్డా

అని సహకార భావమును బాలలలో

రేకెత్తించడం చూటవచ్చును.

'నీవు వారల నేరీతి నెంచుకొంద'

వారు నిన్నట్టె మొంతుగు వాచినరున'

అని ధర్మసారమును సులభ నూత్నంగా బోధస్తారు.

పిల్లలకు ఆటపాటలు, చదువు, రెండును ముఖ్యమే. దేనికీయవలసిన ప్రాధాన్యం దాని కీయవలె నని 'ఆడుకొను వేళఁ జక్కగా నాడుకొను'మని, 'చదువుకొను వేళ శ్రద్ధగాఁ జదువు కొను'మని బోధపరచును.

పిజ్జాని గా న క ములు

సరళముగ, సుబోధముగ బాలకు విజ్ఞానమువందిచ్చు గేయములు పెక్కులు కనిపిస్తాయి.

ఆయాదిక్కులను గూర్చి ప్రకృతిలో వాని-గల ప్రాశస్త్యాన్ని గూర్చి కలకాలము బాలల స్ఫులిపభములో మెదలేటట్లు చిత్రించడం క్రింద గేయంలో కనిపిస్తుంది. 'అగస్త్య గూర్పున నూర్యోదయము ఊరుకు నక్షత్రం మలయమౌరుతము ఊరుకు పడమట సూర్యాస్తమయము ఊరుకు ఉత్తరం ధ్రువనక్షత్రం'

బాలపసుపుగ చేయాడిన వస్తువు నీట తేలునని, గుండ్రని వస్తువు మునిగిపోవు నను విషయమును 'ఊరంత యోడయు నీగాలదేలు - గులకరాయింతైన బుళుకు మని మునుగ' నని చిక్కని ఉదాహరణ ములో చూపుతారు.

అట్టి భూమ్యాకర్షణ శక్తిని గూర్చి 'చెట్టునగల పండు కీత్తిపని బడు' నని, శూన్యంలో భూమ్యాకర్షణ శక్తి ఉండదను విషయమును 'పల్కులేనీ మిక్కిలై నట్టె గొజులు' నని సరళముగ నేపు తారు.

అంతి తపాలా సౌకర్యములను పిల్లల మనస్సులను ఆకర్షించునట్లుగ చెప్పారు. 'రెండు డబ్బుల కాసు డి.జి.లోవెయ్య తోకపట్టాలగుతో తెంచు జాయి ముసొప్పలూ యిచ్చి బుక్తనెంచప్ప చెవిలోని మూటలై చేర్చుడు తింతి'

మెలుపులు వెంట ఉలుములు గాగా వర్షము కురియునని ఆ తొలకరి చిరుకు లతో పంటలు పండునని సరళముగా చెప్పారు.

'మెలుపులు తళితళ మెరియు గునుండ ఉలుములు పెళ పెళ నురుముచునుండ చినుకులు చిటపటఁ జింగులు త్రొక్కి తొలకరి వానలు పొలముల గురిసె'

అంకెలు పిల్లలకు సులభముగ గుర్తుండు నట్లు క్రింది గేయమున చూపారు.

'ఒక్కడె దేవుడు - ఎక్కడ జూచిన గెండు దేతులను - ప్రేమను మోడ్చి మూడు వేళలను - ముదమారింగ నాల్గువేదముల - నట్టక పొగడుచు అయిదింద్రావళకు - చందనివాడయి ఆరుదులకు - సాగముదానయి ఏడుగు బుఱులకు - నెక్కువవాడయి ఎనిమిది దిక్కుల - నెంగును దానయి పొమ్మగ్రహముల - నిమ్మగ నడపెడు పదియవతారాల - పగమేకుడతం డొక్కడె దేవుడు - ఎక్కడచూచిన

ఇట్లు అంకలద్వారా భగవంతుని స్వరూపాన్ని కనులముందు ప్రత్యక్షం చేశాగు. ఇది బాలలలో భగవద్భక్తిని, విజ్ఞానాన్ని కెత్తించుచున్నది.

ధూమి స్వరూపమును 'కాలినడకను చోవ నెల పరువుగ నుండు - కంటి కాపడుచుండు మింటి కొసగుండ్రంగా' అని కంటికి కనిపించు నలుచెదరముగాక గోళాకారముగా ఉండనని విశదపరుస్తారు.

నిజాయీవిరిక గల శక్తి బాలల కాసక్తి బాగుకముగనుండు సంఘటనము మూలంగా వివరిస్తారు.

'అమ్మ యెసరు పెట్టిబో నల్ల నల్లఁ బొయ్యిడండజేరి చలికాగు పుత్రుకొకడు చూడఁ దొడ నెను మొక్కి చోద్యముగను మందుచున్నట్టిమంట సెమసలిగి న్నెలోనీరు గువ్ గువ్ పడున్న ధ్వనిని ఆవిరిని వెలి ముచ్చుమ నంతకధకమై నిచ్చెరకును నట్టెపైకి నెత్తివెమచు నట్లు నెంతేని చూప'

అట్టి శక్తి నాధారముగ చేసికొని కాస్త్రజ్ఞుడు ఆవిరయంత్రమును కనిపెట్టు

టను 'దానినిం బట్టి చిన్ని యంతంబు నొంటి వేగఁ గనిపెట్టె' నని 'వేడి వేడి నీగములు గూర్చి యావిరి దారి కడ్డుచక్రములు బట్టి ఏకకాలసాగిపోవు ధూమశకటంబు కనిపెట్టె దొలుతి నతడు' ననియు సులభగ్రాహ్యముగ విడమర్చారు.

మనదేశపు భౌగోళిక స్వరూపము, ఎల్లలు ఈక్రింది గేయములో చక్కగా చూపబడ్డాయి.

ఏదేశ మేయూరు? చిన్ని బిడ్డా -

ఈదేశ మీయూరె కన్నతల్లీ!

ఉత్తరాన్నె ముంది? చిన్ని బిడ్డా! -

ఎత్తైన కొండలు కన్నతల్లీ!

తక్కిన దిక్కుల? చిన్ని బిడ్డా -

చిక్కని సంద్రంబు కన్నతల్లీ!

వినో నాత్మకములు :

వీరు బాలల కాష్టోదము, వినోదమును కలిగించునట్లే. కాక వారిని లాలించు గేయములను పెక్కులు రచించారు.

ఏయూరు వెడతావు - ఉడుత?

మా యూరు వెడతాను - బుడుత.

మీ యూరు ఎక్కడ - ఉడుత?

మింట గొప్పరి పెట్టు - బుడుత.

జంతువులు, పక్షులు ఎల్లలను బాగా ఆకర్షిస్తాయి. వారి బునస్సుకు బాతుకొను నట్లుగ బాలునిక ఉడుతికును మధ్య సంభాషణ జరిపించారు. ఉడుతి చూయూరికి వెడతాననగానే బాలుడు 'ఉండిపో మాయూరసుడుత!' అని దానిని ప్రాధేయపడ్డాడు. అందులది 'హూల్' అనకు మరె నన్ను బుడుత? అని కోరుకుంటుంది.

బాలుడు తువ్వను చూచి దాని కంటే తానే అన్ని విధముల అధికుడనని భావిస్తాడు. తువ్వప మెడలో తోలుమువ్వలున్న బాలునకు పుత్తడి ముత్యాలు కలవు. తువ్వ చువ్వలు తింటే బాలుడు గోగుముద్దులు తింటాడు. అందుకని బాలుడు.

'తువ్వ! నిన్నిడనామెను దప్పులకును నదు తల్లితటలెడు, నాకోబువ్వల వండుచు

నింటను నవ్వారిగఁ గానుపించు, నమ్మన తమ్మున్' - అని తువ్వతో దానిని వదలి పోవు తల్లి కంటే, ఎల్లవేళల కనిపెట్టుకొనియుండు తన తల్లియే గొప్ప అని గట్టించును.

బాలుడు తనకు వచ్చు సంతోహాలన్ని తల్లితో ఏకరువు పెట్టుకుంటుంటాడు. బొబ్బిలి పదము పాడు అబ్బి బాలుని చేతుడు వట్లు పెట్టమని అడిగినాడట.

'మూపుపై వానికొక పెద్దమూట యుండ నేల నేయింక వానికి నేనుపెట్ట' అని అమానుకంగా ప్రశ్నిస్తాడు

గంగిరెడ్డబ్బి పాతగుడ్డలు తనను అడిగినాడని 'ఎద్దుపై బొంత లన్నయో యెసగు చుండ నేల నేయింక వానికి నేనుసంగ' అని అడుగుతాడు. ఇటు పసిపిల్లల మనస్సులలోని అభిముఖభము ఎరుగని ఆలోచనల తీరు చక్కగా చూపబడింది.

తల్లి దండ్రుల చాటున గడచు బాల్యమునకు సాటి రాగల జీవయుత తనని చాటి చెపుతారు.

జీవిత స్వర్గంబు - భావింప బాల్యంబు

తినగఁ తల్లి వండును - ఘనంగ దండ్రు

దెచ్చును

హాయి! హాయి! హాయి! హాయి!

తల్లి భయభయమ బువ్వ లింపించునపుడు పాటలు పాడి లాలించి మరెపించుట లోక సహజము.

'చిన్ని బొజ్జ నీదీ - కనుక చిన్ని వెండి

గిన్నెలో

తిన్న! గుడ్డ బువ్వ కలిపి - యగయు

మంటి నిన్ను, ఎం

గున్నాడవోయి! ఎవ్వకోక్క పలుగు

లోనగ

బ్బున్న వచ్చువాలో చూతమదిగో కనులు

మూసికోన్

ఈపురాక పోదువేని-ఇంటిమీదజూచెదే

కావు కావు మనుచు నతిమ-కాకక ఒడ

వైచెదన్'

పెద్ద! అన్నము తిననని మారాము చేసిన

తల్లి దాగుడుమాత లాడించుచు, పొగ

డుచు, కాకికి వేసెవనని బెదరించుచు, మరెపించుచు, బిడ్డకు తినిపించును. ప్రతి ఇంట కనిపించు ఇట్టి దృశ్యమును కవి నిసర్గ సుందరముగా చిత్రించాడు.

మరియొక ఖండకావ్యమున తెలుగు పాట బాలికల పండుగలలో ఒకటగు అట్ల తద్ది మనోహరంగా చూపబడింది. 'అమ్మకో నేడుతద్ద గుమ్మ,

గూట లా నాకొనంగ బోదు

వేగమ్ముగా లేప గావలెను -

గాగన ముప్పగఁ గన్నె జెల్లరున్

గమ్మని పిచ్చినాగె నను

రాసిరి నిద్దురుపోను-పోవుచో-

నేమ్మయు నీవు లేప వాకొ?

అట్లతద్ది పండుగ దినమున బాలికలు వేకు నేలేచి చల్లిమున్నగు భుజించి చెరువు గట్ల దగ్గర గుమ్మలలో చేరి పలురు ముల ఆటలు ఆడి, ఈ ములలో గీ పాడెంతాడు. 'పె ఎద్దయున ఒ - బావకి తనను పోవ నే లేపుమని తల్లితో చెప్పను మరల అంతాన తల్లిపై పన్నుములో గాత్రి నిద్ర పోకున్న ముండని భావిస్తంది. 'అప్పక లచ్చ - ఎళయల వాలకి పూవ్వు - లేచకున్న నిన్నె పువ్వుడు నమ్మి జాలనిక' అని తల్లికి చెబుతుంది. ఆ పసి పౌడయంలోని ఆరటము, ఉత్సాహము చక్కగా చూపారు.

తెలుగు నాడులో ఆ కాలమున బాల బాలికలు ఆడు ఆటలు ఈ క్రింది గేయమున వేర్వేరిన బిడ్డాయి. కవి కొండల వారు అనక సందర్భం లలో ఆంధ్రుల పండుగలను గూర్చి, ఆట పాటలను గూర్చి ప్రస్తావిస్తుంటారు.

'ఇంది నాలన మన నేరికె నగపడ కిల్ల దాగుగు మాతె లాడవలయు గగగమున జరించు గంధర్విణి యనంగ నుయ్యాల నాట్టుతె లూగ వలయు జగమెల్ల త్రిప్పంగ జూలదునోయనఁ గగము వానాలప్ప తిరుగ వలయు కంకణంబులు మ్రోయఁ గారెయచ్చుట జెమ్మచెక్కాటలఁ జెలగ వలయు

ఇంక జెప్పంగ నేటికి నింపుగులుక
గచ్చకాయలు గవ్వలు కాళ్ళగట్టి
చిన్ని చిన్ని త్రొక్కుడుచిళ్ళ మున్ను

నాట లేన్నియొమేమింక నాడవలయు'
పై గేయమున 'దాగుడు మూతలు,
ఊయలఆట, వానాలప్ప, చెయ్యిచెక్కి,
గచ్చకాయలు, గవ్వలాట, కాళ్ళగట్టి,
త్రొక్కుడుచిళ్ళ ముదలైనఆటలేన్నియొ
పెట్టినబడినవి. ఇది ఆ కాలపుసాంఘిక
జీవనమును ప్రతిబింబించుచున్నది.

దేశభక్తి, సహృదయత ములు:-

బాలల మనస్సులు దేశభక్తి ప్రపూరితములగు నట్లుగ కొన్ని గేయాలు రచించారు.

'ఏను పట్టినట్టి యీదేశ మెట్టిది?
సాగమైన మట్టి చాలగలది
మట్టి నేను చెచ్చి గట్టి గేవులఁ జేతు
ముక్కు నపులు ముగియు చక్కదీని?
అట్టితో నొమ్మును చేయు బాలుడు
తానుపుట్టిన దేశములోని మట్టి ఎంతో
సాగవంతమైనదని గవ్వస్తాడు. 'గవ్వన్న
గేయాల నొప్పైన దేశము నాతల్లి దేశం
దగా' అని మనసిపోతాడు.

గతవైభవ ప్రకృతి దేశభక్తి కవిత్యములో ఒక భాగము. ఇట్టి పేరెన్నికగన్న పీఠిక చరిత్రములలో బాలలలో దేశభక్తి బాగ్యతిము చేయుట గాంచవచ్చును.

బొబ్బిలి పీఠిక శౌర్య పరాక్రమములలో వాసి గాంచినారు. బొబ్బిలి గాకు మారుడు వెంటట రాయుడు బాలుడైనను శౌర్యమును ప్రకటిస్తాడు.

చక్కని బొమ్మలు, నగలు, సన్నని బట్టలు బొంగరములు' మున్నగు ఆ నేక వస్తువుల నుంచగ ఆ బాలుడు 'ఉక్కు భిడ్డమును దొట్రిలు పాట' కింత లేక తావలపలి చేతఁ జక్కగొని బాహువు బెత్తుచు మేటి బలంబుల బొమ్మలన్నిటిన్ తుక్కు తుక్కుగా మెలిక వీడిపో నటిక

నట' - ఆబాలుని శౌర్యము విన్నంతనే బాలుర మనస్సులు తేజితము లగును.

'శివాజి యను నొక
మరాటి వీరుడు
అపురంగ జీబుకు
చేజిక్కన్'

మహారాష్ట్ర పీఠికైన శివాజి బొంగర జేబు దగ్గరనుండి మిఠాయి బంగళా దాగి తిన్నందుకొనిన చారిత్రక ఘట్టముపై గేయములో వీర రసాత్మకముగ చిత్రంపబడినది.

భగతుడు బాల్యము నందే సింహములను బొంగదీసిన పరాక్రమవంతుడు. అతని పేరుననే మనదేశము భారతదేశమైనదను విషయము బాలల మనస్సులలో నాటునట్లు, వారి మనస్సులలో వీరత్వము పెల్లుబిడునట్లు చిత్రించారు.

'అడవి నుండు నొంటి నాడుదుఁ బాడుచు
నైదు గేండ్ల యీదు నచ్చేతువుగ
సింగ మెక్కు స్వారి చేసిన బుడుతెండు
భయము లేనివాడు భరితసుతుఁడు
అవ్వికయ్య కప్పు డానంద మునగుచు
దపన కల్పానొద్ద ధర్ము వెఱిగి
భార వన్నె మిల్ల పాలించె నాతెండు
భార మాత పేరి బఱగు నతని'

భక్తి భోధకములు :

బాలల హృదయములో భక్తి భావమును పెంపొందించునట్లు పెక్కు గేయాలు రచింప పడ్డాయి.

చిన్నికష్టుడు మున్ను తినిన సంఘటనమును కడు మనోజ్ఞముగా వర్ణించారు.

'చెప్పకు చెప్పకు బలరామా
చెప్పకు చెప్పకు నాయన్నా
చెప్పిన నీ కళ్ళోతాయి
ఎప్పుడు మన్నిక నే తిననూ'

కృష్ణుడు తాను మున్ను తినుటయేగాక ఆవిషయమును తల్లికి చెప్పిన కళింబోతాయని అన్నని జెదిరిస్తాడు. ఇక ఎన్నడును మున్ను తిననని ప్రాధేయపడతాడు. కానీ

ఆ బెదరింపులకు, ప్రార్థనలకు బొంగక బలరాముడు 'అమ్మా! అమ్మా! మన్నిదిగో తమ్ముడు కృష్ణుడు తిన్నాడే' అని తల్లితో చెప్పటను లోకసహజంగా మాసారు. పిదప శ్రీకృష్ణుడు 'అవులించి నోరగపఱప చంద్రుని సూర్యుని జుక్కలను - జగముల సర్వమును' తల్లికి చూపినాడట.

శ్రీరాముని బాల్యచేష్టలు, కాసల్యాదేవి మాతృవాత్సల్యము ఈక్రంది గేయమున చక్కగ చిత్రంపబడినవి.

'చిన్ని శ్రీరాము డొకగాత్ర

కన్న తల్లి యల్ల కాసల్య

తనకు

నల్లదిగొ చూడు చందమామని

వెన్నెల నందచుగుచు నాకి సముపై

వెలుంగు పున్నంపుఁ జంద్రు

జూపు నంతట రాముడు సూచి చూచి

అమ్మ! యా చందమామామతో నాడు

కొందుఁ

చెచ్చి యాయవె యని యేడ్చినాడు

అద్దమొకదాని రాముని యొద్దనుంచి

యందులోఁ జందమామను నందముగ

జూపి

చేసిక నందిచ్చి చూడు మని యనియె

చిన్ని శ్రీరాముఁ డప్పుడా చేతనున్న

చందమామను జూచి ఆనంద పడియె

అట్టి శ్రీరామునో యమ్మ

యనవరితిమునే భజింతును రామ! భలే

యటంచు'

చందమామ కావలె నని అడుగుట శిశు సహజము. భగవత్స్వరూపుడగు రాముడును శైశవమున తమనలేనే ప్రవర్తించుటను విని బాలుడు మిక్కిలి సంతసించి, అట్టి రామునే భజించెద నంటాడు.

చక్కని వగ్గనలతో పురాణ పురుషుల రూపాలను కనులముందు ప్రవృత్తుంగావిస్తారు. పూజల కాద్యుచు వినియకుని గూర్చి నిండై నగుజ్జతో - కొండంపు మోముతో - చేట నెవులధాటి మీటుకొనుచు - ఉండ్రాకొ మోదకు - ఓహో!

సౌజ్ఞ గణపయ్య-కవలలే కట్టట్టు మెదల లేక - దొరులు పుచ్చకాయట్టు దొర్లు కొనుచుపోయె' అని వర్ణించును. అంత వినాయకునకు 'పొట్ట బద్దలయ్యెనని' అది చూచి 'పైనుండి పక్కన నందాయి నవ్వె' నని వినాయకుని వితి కథ చెప్తును.

అంజనేయుడు బాలుడు గనున్నప్పుడు నూర్చుని చూచి పండ్లని భ్రమసిన కథ సరళిమగు మాటలతో చిత్రిస్తారు.

'అంజనేదేవీకి నాంజనేయులు పుట్టె తొగరు ప్రాద్దు పొడిచె దూర్చునని పొడిచెడు దూర్చు బిడ్డడు చూచి పండ్లని తిలపోసి పైపైకి సగిరి తోక నెత్తి పట్టి నొడ్డగా గుప్పించె నంతరిక్షమునవ సరియ్య. బయ్యె అంజనేయులు మూడి యట్టె తెగ్గాలింది హనుమంతుడైనాడు అంతటినుండి,

ఇట్లు అంజనేయులు హనుమంతుడెట్లు యినది బాలల కాకిర్నణీయము గ చెప్పారు.

కవికొండల వెంకటరావు గారి తీరున సగళ శైలిలో, సహజసుందరముగ పలు బాల గీతములను రచించారు. వాన భాషలో బాల సాహిత్య మల్పముగ నున్న కాలమున బాలల కనుకూలములగు గీతికలను వివిధరీతులలో రచించి వీరు బాల వాఙ్మయమునకు ఎనలేని సేవ చేశారు.

అధో జ్ఞాపికలు -

1. ఆధునికాంధ్ర కవిత్వము - సి. నారాయణరెడ్డి, పు 203.

2,3 - కవి కొండల వెంకటరావుగారి బాలగీతావళి - ఆనుర్తి భాస్కరయ్య - కవికొండల వెంకట రాయ పబ్లికేషన్స్ త్వవ సంచిక.

పో త న మ హా క వి

- శ్రీ జి. ఏ. ఎస్. ఎస్. సోమయాజులుశర్మ, ఎం. ఏ.

(గణించిక తరువాయి)

భాగోళము :

పంచమ స్కంధమున 76-103 పద్య ములలో నక్షత్రములు, నవగ్రహములు, వాని సరిమాణములు, ద్వాదశరాసులు, వసంతాది బుధువులు, గ్రహములు నేర్పడు విధము పల్లముగాఁ జెప్పబడి నది.

జ్యోతిష శాస్త్రము :

పాపగ్రహ మిత్రితఁ జెంది వక్రగతు లను సౌమ్యగ్రహములు వర్తించె (3-606); శింశుమార చక్రంబునుందోలే గురుకుగకుళీ మిథునంబై (8-104), రవి మధ్యాహ్నమునం జరింప గ్రహ తారాగండ్ర భద్రస్థితిన్ (8-500), గ్రహశాస్త్రంబు ను పాటిని గర్భిట మీన మిథున మకరరాశి సుందరంబై (9-230) నువలగు స్థలములో జ్యోతిష శాస్త్రప్రశంస గలదు,

1) మేన 2) మృగ 3) కర్కటక 4) సింహ 5) కన్యా 6) తులా 7) వృశ్చిక 8) ధనుః 9) మకర 10) మిథున 11) కుంభ 12) మీనములు ద్వాదశరాసులు. 1) మూర్ఖ 2) చంద్ర 3) కుజ 4) బుధ 5) గురు 6) శుక్ర 7) కని 8) గణప 9) కేతువులు నవగ్రహములు. గురుఁడు, శుక్రఁడు, శుద్ధబుధుఁడు, పూర్ణచంద్రుఁడు, చరరాశి గతి కేతువు శుభుఁడు, రవి, కుజుఁడు, పాపగ్రహయుత బుధుఁడు, క్షీణచంద్రుఁడు, రాహువు, చరం సులకంబై నీతిరహితుల యందున్న కేతువు పాపులు. మేషమునుండి వృషభ ములలో బ్రవేశింపవలసిన గ్రహము మీన మునకు వచ్చినచో వక్రగతి. సూర్య చంద్ర రాహుకేతువులకు వక్రగతిలేదు.

తక్కిన గ్రహములు వక్రించును. హిరణ్యాక్ష హిరణ్య కశిపులు పుట్టినపుడు శుభగ్రహములు పాపగ్రహములతోఁ గూడి వక్రగతిని నొందిన వని భావము. శ్రీకృష్ణావతార ఘట్టమున 'గృహతార కలతోడ' (10-106) రాజిల్లే' (10-106) అని వర్ణించినాడు.

నాముద్రక శాస్త్రము :

యవపద్మాంకుశ నామముక్త ధుషణ

ఖాలంకృతంబైన చిహ్నము

ధను పాదద్వయి ... (1-343)

వలకేలన్ గురుగ్రహ భయుఁ బర

ద్వంద్వంబునం బద్ధురే

ఖలు ... (9-630)

ఇందు ముద్రా పద్యమున శ్రీకృష్ణుని పాదములు, గెండవ పద్యమున భగవంతుని కిరపాదపద్మములు వివరింపబడినవి. వాస్తవమున బాదములందు యవ పద్మాని యిటు సుదీపక్రీడల క్షణము. హలహుత కలకతో ము

జలగర్జ జలగర్జ శుభగ్రహ శాస్త్రో

జ్వల లాంఛన కిరపదమున

గలముగ్ధుడు ధరణి నేలుఁ గడు

నొప్పొరున్. (సా. శా. 1-60) అని

యన్నయ మంత్రిసాముగ్రహి శాస్త్రము.

గణిత శాస్త్రము :

గణితశాస్త్రంబుకొలఁదిని ఘనఘనముల వర్గముల సంకల్ప భిన్న మిశ్ర ప్రకీర్ణ ఖాత భిన్నంబై (9-230).

2³=8 ఇది ఘనము. 2²=4 ఇది వర్గము. $\sqrt{4}=2$ ఇది వర్గములము.

3 $\sqrt{8}=2$ ఇది ఘన మూలము. $\frac{3}{4}$ ఇది క్రిమభిన్నము. $\frac{3}{4}$ ఇది యపక్రిమ భిన్నము.

1 $\frac{1}{2}$ ఇది మిశ్రభిన్నము.

ఖండాభ్యాం వా హతో రాశి

స్త్రీఘ్న ఖండ ఘనైక్యమున్ ।

వర్గమూల ఘనః స్వఘ్నో
వర్గరాశేర్ ఘ్నో భవేత్ ॥

మొదలగునవి భాస్కరా చార్యుల
శీలావతితో నను సంధేయములు.

రాజనీతి :

అర్థశాస్త్రంబు మహిమను బహు
ప్రయోజన ప్రమాణ దృష్టాంతంబై (9-
230) అను వాక్యమువలనఁ బోతనగారు
కొటిల్లుని యర్థశాస్త్రము చెదివినట్లు
స్పష్టము.

ఉత్సాహ ప్రభుమంత్ర శక్తి
యుతమే? (7-139) అను హిగణ్యకశి
పుని వాక్యములో మూడు శక్తులు
పేర్కొనఁబడినవి.

షడ్గుణా శక్తి యస్తీస్యః

ప్రభావోత్సాహ మంత్రజాః ।

క్షయః స్థానం చ వృద్ధిశ్చ

త్రివర్గో నీతి వేదినామ్ ॥

ప్రభుశక్తి, మంత్రశక్తి, యుత్సాహ
శక్తి యనునవి మూడు శక్తులు. ఈ
మూడు శక్తులవలన సాధింపఁదగినవి
ప్రభుసిద్ధి, మంత్రసిద్ధి, యుత్సాహసిద్ధి
యనునవి మూడు సిద్ధులు. వృద్ధి,
క్షయము, స్థానము ననునవి మూడు
కయము లని యమరకోశము.

బలుగుర్గంబులు సచివులు

బలములు మంత్రోపధములు

బహు కీముషియుం

గలిగియు సామోపాయం

బులఁ గాల మెఱింగి నృపుఁడు

వోరుట యొప్పున్. (8-638)

అను చరిత్రక్రవర్తి పదనములో రాజనీతి
ప్రస్ఫుటముగా నున్నది.

వృక్ష శాస్త్రము :

పుష్పోత్పత్తి రహితంబులై ఫలించెడు
నశ్వత్తోదుంబుర పసన న్యగోధ్రాదులైన
వనస్పతులును బుష్పితంబులై ఫలపాకాం
తంబులైన వ్రీహి యవముద్గాద్యోషధు
లును నారోహణానపేక్షంబులైన

మాలతీమల్లికాది లతలును ద్వక్సారంబు
లైన వేణ్వాదులును గఠినీభూత మూలం
బులును విభావిస్తృతంబులు నగు లతా
విశేష రూపంబులైన వీరుధంబులును
బుష్పవంతింబులయి ఫలప్రాప్తంబు లగు
చూతాది ద్రునుంబులును నవ్యక్త చైత
న్యంబులు. (3-314.)

ఈవచనములో వృక్షజాతము చెప్పఁ
బడినది.

అంగుఁ దమాలవకుళార్జున
(3-764)

అది మఱియును మందారపారిజాతి

సుల తమాల ... (4-135)

అది మఱియును మాతులుంగి లవంగ
లుంగ ... (9-24)

మొదలగుచోట్లఁ బోతనగారు కోశము
లంగుఁ జెప్పఁబడిన వివిధ వృక్షముల
నించుమించుగాఁ బేర్కొనినారు.

జంతు శాస్త్రము :

శ్వస్తనాగి జ్ఞాన శూన్యంబులయి యాహా
రాది జ్ఞాన మాత్ర నిష్ఠంబు లయి
ప్రమాణంబు వలన నెఱుంగుచు, హృద
యంబున దీర్ఘాను సంధానరహితంబులై
వర్తించు ద్విశేషంబులుగల వృషభమహి
షా కృష్ణ నూకరోష్ణ గవయ రురు
మేషముఖర నవకంబును నేకశేషంబుగల
ఖరశ్వాశ్వతర గౌరశరభ చమర్యాది
షట్కంబును బంచనఖంబులుకల శునక
సృగాల వృక వ్యాఘ్ర మార్కటశశశల్యక
సింహకపి గజకూగ్మ గోధాముఖ
భూచర ద్వాదశకంబును మకరాది జల
చరంబులును గంక గృధ్ర బక శ్వేన
భాస భల్లూక బర్హి హంస సారస చక్ర
వాక కాకోలూకాది ఖేచరంబులును
మొదలుగాఁ గలది తిర్యక్సర్గంబయ్యె
(3-314)

ఇచ్చట జంతు జాతుల లక్షణంబులు
వివరంపఁ బడినవి.

సంగీత శాస్త్రము :

తనరారు మండ్ర మధ్యమతారములనింపు
దళు కొత్త రాగ భేదములఁజేలఁగి -
ద్వైవత బుషభ గాంధార నిషాదపం
చమషడ్జమధ్యమ స్వరములోనిఁ
గళలు జాతులు మూర్ఖనలో గలుగ వేణు
నాళ వివరాంగు శీన్యాసలాలనమున.
(2-188)

ఇది శ్రీకృష్ణపరిమాత్మ వేణుగానవర్ణ
నము. ఇంగు సప్తస్వరములు రాగమూర్ఖ
నలు మొదలగునవి పేర్కొనఁబడినవి.
వీనిని గూర్చి మాఘధూమిక యందు
విస్తరముగా వివరించితిని.

పోతన గారి క్రింది పద్యముతో సకల
వాద్యములను బేర్కొనినారు.

కొలఁదికి మీఱఁగా దమరు

గోముఖ డిండిమ మడ్డు శంఖ కా
వాళ మురళీమృదంగ పణ

వానక దుందుభి ధక్క కాంస్యమ
ర్దశముగజారజూది వివి

ధధ్వను లేపున భూనభోఽంతర
బులఁ జేలఁగెన్ సటీనటన

ముల్ దనరాగె మనోహరాకృతిన్.
(10-2-1100)

శబ్ద రత్నాకరకారులు 'ఆరజ' మను
శబ్దము దగ్గఱ నీ పద్యమునే యుదా
హరించి 'యీపద ప్రయోగ మపూర్వము.
ఇంకను విచారింపఁ దగినది.' యని వ్రాసి
నారు.

అలంకార శాస్త్రము :

'సాధ్యోహి రసో యథాతథం కవిభిః',
'వాక్యం రసాత్మికం కావ్యమ్', 'రమణీ
యార్థప్రతిపాదకః శబ్దః కావ్యమ్' అను
నన్నయ భట్ట విశ్వనాథ జగన్నాథుల
లక్షణములకు భాగవత మంతయు నుదా
హరణమే.

భాగవతమునందు భక్తి యంగిరసము.
తెక్కిన వంగరసములు. ఆలంకారికులు
భక్తి భావమేగాని రసము గా దన్నను

నుభూతాన సరస్వతి 'భక్తి వసాయ
నము', రూపగోస్వామి 'ఉజ్జ్వల నీలమణి'
'భక్తిరసామృత సింధువు' మొదలగు
గ్రంథములు భక్తి రసరాజమని స్థాపించి
నవి. పోతన భాగవతము ప్రసాద గుణ
భరితమైన కావ్యము ఇందలిరీతులు, పాక
ములు, గుణములు, అలంకారములు.
ధ్వనులు చూపుట కిది తావుగాదు.
రెండు మూడు దాహరణములు
చూపుదును. పోతన శబ్దాలంకారములు
జగత్పసిద్ధములు. ఇక శబ్దాలంకారము
లలో నుపములు, స్థితిపములు, ఉత్పే
క్షలు. రూపకములు భాగవతమునఁ
గొల్లలుగాఁ గలవు.

శ్రమజలకణ సిక్తంబై
కమలదళేక్షణనికవనకమలము మెఱువెన్
హిమజలకణ సిక్తంబై
కమనీయం బగుచు నున్న కమలము భంగిన్
(10-1-1353)

మొదలగు పద్యములలో నుపమాలం
కారము స్ఫుటము.

ధర్మసంరక్షకశ్వే ప్రభావుండయ్య
ధర్మవిధ్వంసకత్వే మునఁ జదలి (2-171)
ఇందు విరోధాభాసము.

పరువడి నుయ్య ద్రవ్యసేపి
పాసితుడై సలిపాభిలాషతన్.

(2-209)

ఆపదగాడే ప్రియురాలిఁ బాసిన యెడన్
భావింప నెవ్వరికన్. (9-357)

నరవరులోయన్ నూతన ప్రియులు గడే!
(10-11-227)

పృథివి నధిపులు నూతన ప్రియులు గాగె?
(10-1-1461)

మొదలగునవి యర్థాంతర న్యాస
ములు.

లలితపల్లవ పాణి తలమునఁ జెన్నొందు
చెండు పతత్పతం గుండు గాఁగ
(3-734)

ఈపద్యము నందంతటను రూపకాలం
కారము. 'పతత్పతంగ ప్రతిమః' (3. వ.

1-12) అని మాఘుడు వాడినాడు.
'పతత్పంగ ఇత్సత్ర పతంగస్య పతనా
సంభవాదియమభూతోప మే త్యాచార్య
దండి స్రభృతయో బభణుః! అత ఏవాప్ర
సిద్ధస్యోపమాన త్యాయోగా దుత్పే
క్షే త్యాధుని కాలంకారికాః సర్వేనర్థ
యంతి' సూర్యుడు పడుట సంభ వింశదు
గాన సభూతోపమ యని దండి మతిము
అప్రసిద్ధుడు నుపమాన ముండదు గాన
సాత్పేక్షయని నవీనమత మని మల్లినా
గుడు హ్యఖ్యానించినాడు. సంధ్యా
దేవిని వర్ణించిన యీపద్యములో నామె
హస్తము నందున్న పూలచెండు పడు
చున్న సూర్య బింబమువలె నున్న దని
వర్ణించుట విక్రీలి రమణీయముగా
నున్నది.

పాలతులవాం మోపుల నుండచాంచ్య
మలల నడుముల యంద లేమి
(9-435)

ఈ పద్యమునందుఁ బరి సంఖ్యాలంకా
రము

కుటిలత నదు లంగుఁ గుంతలంబులయంగు

బొంకు జాదములంగు బూతులంగు

అని పై పద్యము సాంధ్ర కవయిత్రు
తిల్ల ముల్లచ్చుతల్లి యనుకరించినది.

బుగ్గించుతుండైన బుధుడు పుత్తుండైన
మేనువెంచి రాజు మిన్న ముట్టె

బద్ధిగల సుతుండు పట్టించోఁ దండ్రీ
మిన్న ముట్ట కేల మిన్న కుండు. (9-236)

ఇంగు మిన్న ముట్టుటకుఁ బుత్రుడు
పుట్టుట హేతువుగాఁ జెప్పఁ బడుటచే
బూర్వార్థ మందుఁ గావ్యలింగ మలంకా
రము. మిన్న ముట్ట కేల మిన్న కుండు' నని
యత్తర్థమున దానిని సమర్థించుటచే
నర్థాంతర న్యాసము.

రవి బింబంబు పనింపఁ బాత్రుడు ఛ
త్రంబై శిరోరత్నమై
శ్రవణాలంకృత యై గళా భరణమై
సౌర్య కేయూరమై

ఛనిమత్కకణమై కటిస్థలి నువం
చెట్టుంట యైనాపుర
ప్రవరింబై పదపీఠమై వటుడు దా
బ్రహ్మాండమున్ నిందుచోన్.

(8-623)

ఈ పద్యమునం దుత్పే ఖాలంకారము
స్ఫుటము.

శస్త్రస్వనికే గొన్ని యుదాహరణములు -
భుజశక్తి నాతోడఁ బోరాడ శంకించి
మున్నీట మునిగిన మునుగుఁ గాక!
(7-32)

అను సౌగంధ్య కళిపుని వాక్యములలో
మత్స్యకూక్ష్మ కరాహ నాసింహవతార
ములు క్రమముగా ధ్వనించుచున్నవి.
శ్లేషే -

తోయంబులివి యని తొలఁగక చొచ్చెగు
తలఁచెను గలెనఁ దల నెత్త
(10-1-377)

బహు జీవనముతోడ భాసిల్లి యుండఁగో
గోత్రంబు నిల్పుటో కూర్చితోడ
(10-1-821)

చలమున నను దాసి జలరాశిఁ బోలురాగు
నిగిడి గోత్రము వండ నిలువరాగు
(10-1-1340)

మొదలగు పద్యములలో దశావతార
ములు క్రమముగా ధ్వనించుచున్నవి. రస
ధ్వని కొక యుదాహరణము.

ఆదిన్ ప్రసత్తి కొప్పుపైఁ దనువు పై
నం సోత్తరీయంబుపైఁ
బాదాబ్జంబులపైఁ గపాల తటిపైఁ
బాలిండ్లపై నూత్నమ
ర్యాదంజెందు కరంబు క్రిందగుట మీఁ
దైనాకరంబుంట మేల్
గాదే? రాజ్యము గీజ్యునున్ సతత మే?
కాయంబు నాపాయమే? (8-512)

ఇంగు వాచ్యరూపమైన శృంగారము చేత
బలచక్రవర్తి మాటలలో దాని వీరము
ధ్వనించుచున్నది.

అది నాకు నెలవని యేకీతిఁ బుకును
నొకచోటనక యెందు నుండ నేర్తు
(8-952)

అను వాసుసమూర్తి పద్యము వక్రొక్తి
కుదాహరణము.

తన వేంచేయు పదంబుఁ బేర్కొనఁడనా
థ (స్త్రీ) జనాలాపముల్
పినెనో? మ్రొచ్చునుచ్చిలించిగో
ఖుల్

వేచి ప్రసంచంబులన్
దనుజానకము దేవతా నగరిపై
దండెత్తెనో? భక్తులం
గని చక్రాయుధుడేడి? చూపుడనిధి
క్కరించెగో! దుష్టుల్. (8-100)

అడిగెద నని కడువడిఁ జను
నడిగిన దను మగుడ నుడువఁ డని నడ
యిమగున్

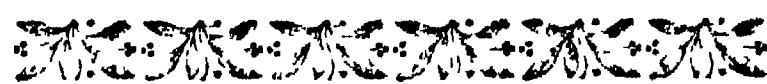
నెడ నెడ నిడి ముడి తడఁబడ
నడిగిడు నడిగిడు నడిగి నడిగిడు
నెడలన్. (8-103)

ఈ పద్యములలో నిష్ఠుని వెనుక వెడ
లుచున్న లక్ష్మీదేవి వనస్సులోని భావ
ములు వెల్లంప బడినవి 'అనాథ (స్త్రీ) జనా
లాపముల్ పినెనో' యను దాని చే
ప్రొపటీ వస్త్రా)సహాణ ఘట్టము ధ్వనిం
చుచున్నది. 'మ్రొచ్చునుచ్చిలించి'
ఖుల్ నేడ ప్రసంచంబులన్' అనుచా
నిచే నొకమాకుర వృత్తాంతము ధ్వనించు
చున్నది. 'దను జానకము దేవతానగరిపై
దండెత్తెనో' యను దానియందు బలిచక్ర
వర్తి వృత్తాంతము ధ్వనించుచున్నది.

'భక్తులం గని చక్రాయుధుడేడి
చూపుడని ధిక్కరించిగో దుష్టుల్'
అనుచోటఁ బ్రహ్లాద చరిత్రము ధ్వనించు
చున్నది. ఇకఁ గెండవ పద్యములో 'డ'
కాంక్షావృత్తితోఁ గూడిన శబ్దాలంకార
ముచే లక్ష్మీదేవి నడలలోఁ యడుగుల
తడఁ బాటు స్ఫుటముగా ధ్వనించు
చున్నది.

చిలుక గేయములు

తెలుగువారల కిప్పుడు
తెలుగు పాలన కన్న
నైజాము పాలనే
మేలు అనిపించితివి చిలుకా.

స్వపరిపాలన కన్న
బ్రిటిషు పరిపాలనే
మేల నేటట్టి ప్ర
బుద్ధులును నాన్నాను చిలుకా.

యాదవ అటంచు మరి
యాద మీరుచు నంగు
వామనుడు పూర్వంబు
యాచింపగా లేద చిలుకా.

గురితము పిలఁపరు గానరు
జమిగును కెట్లైన నిమిష కౌశ్యమిన్న
పావనితా సక్తులకును
బరహనకత్తులకు నిహము పోయెం
గలరే? (9-311)

ఇవి మంజోదరి వాక్యములు. ఇంగ్లం
ద్రభమ వాక్యమున రామాయణ నీతి
ద్వితీయ వాక్యమున భారత నీతి ధ్వనించు
చున్నవి.

భాగవతము నందలి కొన్ని ధ్వనులు,
కొన్ని యలంకారములు గ్రంథ విస్తర
భీతి చేస్తావీపులాక న్యాయముగాఁ జూపఁ
బడినవి. తక్కిన ధ్వన్య లంకారముల
నిట్లే తెలియవలయును.

వృత్త్యను ప్రాసము, అంత్యాను
ప్రాసము, లాటాను ప్రాసము మొదలగు
శబ్దాలంకారములు భాగవతములో నడు
గడుగునఁ గొల్లలుగా నుండుటచే నిచట
నుదాహరణపఁ బడలేదు.

(స శేషము)

గెలిచి నెమ్మిట్లే
గెలిచి నెమ్మిట్లే
సత్కరించుట గొప్ప
సత్కార్యమా రామ చిలుకా.

ఓడి నెమ్మిట్లేను
ఓడి నెమ్మిట్లేలు
సత్కరించిన మంచి
సరదాగ నుండుచో చిలుకా
మఱి కసికూడఁదీరునో చిలుకా.
ఘనత హెచ్చును చాల చిలుకా.

ఉభయ కమ్యూనిజము
లాక్కై పోరితే
నీగతే మయ్యేకా చిలుకా
నిజమెఱుగుమో రామచిలుకా.

ఆనతారము చుకరి
నవమానముగ దెప్పి
ఆనతారమును మించి
నీకు నచ్చిన వాని
పదసేవ చేయునువు చిలుకా.

పలుకు లెక్కువ పలిక
కులుకు చూపుట కన్న
పనిచేసి మోసించు
చూసుకొద్దిగా నైన చిలుకా.

మనుజులందఱు నొకటే
మూనవలెను నివత్తు
రాజ్యాంగ మరియొప్పు
దించు పలుకుదు కీపు చిలుకా.

మానవుల మధ్య కా
శ్వత రిజర్వేషన్లు
మానవత లక్షణమే
యందువా శ్రీరామచిలుకా.

రాజ్యాంగ సమ్మతమ
నీకు నచ్చిన చాల చిలుకా
నీతి యక్కరలేద చిలుకా
నిజము నాలోచింను చిలుకా.

- బంధువిరోధి.

స మా లో చ న న వ మ సం పు ట ము ర చ న ల అ కౌ రా ది ప ట్టి క

రచన, రచయిత	సంచికల సంఖ్య	రచన, రచయిత	సంచికల సంఖ్య
1. అఖిల పక్ష సమావేశం - మునుస్మి వేదిక (8వోట్లు)	4-5	20. కందుకూరు తాలూకా సంస్కృత పండితులు- కవులు	22-23
2. అనంతామాత్యుని భోజరాజీయము	8-9,10-11	శ్రీవిద్యాన్ కొమాండూరి రామానుజాచార్యులు	
3. అనౌచిత్యాలు (సంపాదకీయం)	1	21. కడలికడ వెన్నెలలో (పద్య)	22-23
4. అన్నమయ్య పదకవిత	1	శ్రీచేరెడ్డి మస్తాన్ గెడ్డి ఎం. ఏ.	
డా. యస్ గంగప్ప. ఎం. ఏ. పి.హెచ్. డి.		22. కనుమరుగయిన భావనక్షత్రం కొడవటి గంటి	12-13
5. అభినందనము (పద్య)		డా. శివలెంక ప్రకాశరావు ఎం. ఏ, పి.హెచ్. డి.	
డా. చేబోలు చిన్మయబ్రహ్మకవి ఎం.ఏ.పి.హెచ్. డి.	2-3	23. క రావలంస్తుతి (పద్య)	22-23
6. అభినవ భాగవత - ఆధునిక కవిత	10-1	విద్యాన్ శ్రీ చిలుసు వెంకటేశ్వరులు ఎం. ఏ.	
శ్రీమతి రామసీతమ్మ, ఎం. ఏ.		24. కర్మభూమి (గం. వి)	10-11
7. అభినవ నాగను శాసన మండపాక		శ్రీ సూర్యటి వెంకట బాలాజీ	
పార్వతీశ్వరశాస్త్రి	8-9	25. కల్పవృక్షము - కైకపాత్ర వైశిష్ట్యము	21-23
శ్రీ శాంతిశ్రీ భోత్సకవి		శ్రీ కావూరు పాపయ్యశాస్త్రి	
8. అముక్తి గోవర్ధనోద్ధరణ కావ్యము	18-19	26. కవిచౌడప్ప నీతులు	14-15
విద్యాన్ కొమాండూరి రామానుజాచార్యులు		శ్రీ వేదాటి గణుపతి ఎం. ఏ.	
9. అల్పకావ్యముక్తావళి	16-17	27. కవిరాజు నిర్వేదము (పద్య)	1
10. అశ్రుశిర్షణము (పద్య)	2-3	శ్రీ చిలుసు ఉదయభాస్కరము	
శ్రీ గుంటూరి సత్యనారాయణ బి.ఏ.		28. కీర్తిగోరణము - ఇంద్రగంటి కవితానీతులు	11-15
11. ఆంధ్రమరాఠీల సంబంధ బాంధవ్యాలు	12-13	శ్రీ ఎం. కనకాచారి ఎం. ఏ, బి. ఎల్.	
శ్రీ వెలుదండ నిత్యానందరావు		29. కొవ్వత్తిలో మానవతావాదం (గం.వి)	
12. ఆంధ్రవాఙ్మయమున చిత్రభారతముస్థానము	10-11	శ్రీ చెళ్ళి పిళ్ళ సన్యాసిరావు ఎం. ఏ.	
డా. శ్రీమతి భిల్లమూడి అన్నపూర్ణ, ఎం. ఏ, పి.హెచ్. డి.		30. గ జేంద్ర మోక్షము - పరమార్థము	4-5
13. ఆంధ్రహరికథా వాఙ్మయములో హరిదాసు	2-3	శ్రీమతి సునల్ల జ్ఞానగిత్తము ఎం. ఏ.	
శ్రీ కంకాళ వెంకట నరసింహాచార్యులు, ఎం. ఏ.		31. గట్టుప్రభువు - కాలము, జననీ జనకులు	
14. ఆనంద విజయము - దాని విశిష్టత	1	నామధేయ విచారము	18-19
శ్రీ క్రొవ్విడి రామం, బి.ఎ., బి.యల్., బి.యిడి.		భాషాబ్రవీణ బి. ఎల్. నరసింహారావు. ఎం. ఏ	
15. ఆరాధ్య కవితా గురువులు	14-15	32. గయోపాఖ్యానము	14-15
శ్రీ ఎం. భాగయ్య. ఎం. ఏ.		శ్రీ పడాలరామకృష్ణగెడ్డి ఎం. ఏ.	
16. ఆశాసనము (పద్య)	32-23	33. గీర్వాణాంధ్ర కవులు	
శ్రీ యస్వీ జోగారావు.		శ్రీమోలేపెద్ది రాధాకృష్ణమూర్తి ఎం. ఏ.	
17. ఎన్నికల పర్వం (సంపా)	2-3	34. గుణవిజ్ఞానం నాదువు వీర శేఖరా! (పద్య)	12-13
18. ఇద్దలు కవులు - ప్రౌపది	6-7	డా. చేబోలు చిన్మయ బ్రహ్మకవి ఎం. ఏ, పి.హెచ్. డి.	
శ్రీముదిగొండ ఈశ్వరచరణ్		35. గురుప్రశస్తి (పద్య)	4-5
19. ఉదయించని రవిదింబాలు (గం. వి)	10-11	శ్రీ యస్వీ జోగారావుగారు	
శ్రీ చెళ్ళపిళ్ళ సన్యాసిరావు ఎం. ఏ.			

రచన, రచయిత	సంచికల సంఖ్య
3. గేయంలో విజ్ఞానశాస్త్రం శ్రీ కొవ్వడి రామం ఎం. ఏ, పి.హెచ్. డి.	16-17
7. చింతామణి బిల్వముంగళులు చారిత్రకవృత్తులూ శ్రీ పిడపర్తి వెంకట రామశాస్త్రి	4-5
8. చిత్రభారత నాడూచిత్యము డా. బి. అన్నపూర్ణ ఎం. ఏ, పి.హెచ్. డి.	14-11, 16-17
9. చిత్రభారత ప్రధానకథ - మూలము డా. బి. అన్నపూర్ణ ఎం. ఏ, పి.హెచ్. డి.	18-19
10. చిదంబర నటరాజ సుప్రభాతం (శ్లో) శ్రీ ప్రా. దర్శాసూర్యనారాయణగారు(రిటైర్డు)	
11. చిలుక గేయములు (గేయ) బంధువిగోధ	22-23
12. చైతన్య చిత్రాలు (గం.వి) డా. ఆచార్యభావన్ ఎం.ఏ, పి.హెచ్. డి.	
13. జమాబందీ దండకము - చరిత్రాంశాలు శ్రీ దిగవల్లి వెంకట శివరావు బి.ఏ, బి.ఎల్.	2-3
44. జయంత్యుత్సవ సభ (రిపోర్టు)	1
45. జాతీయ సమైక్యత - యువతరిం బాధ్యత ప్రెమతి కే. రంజనీ సుబ్బారావు. ఎం. ఏ.	1
46. జ్ఞానపీఠం అవార్డు గ్రహీత శ్రీమాన్తి డా. ఎస్. గంగప్ప. ఎం. ఏ, పి.హెచ్. డి.	18-19
47. జ్వలనం (గం.వి) సుగుణారాధాక	4-5
48. తర్కసంగ్రహము ప్ర. బి. ఏ. ఎస్.ఎస్. సోమయాజులుశర్మ ఎం. ఏ,	1,2-3
49. తిక్కన అనువాదము డా. కె. సౌజన్యా నారాయణ్ ఎం.ఏ, పి.హెచ్. డి.	
50. తిక్కన తీర్చి అభిమన్యుడు శ్రీ మంతెన సూర్యనారాయణరాజు ఎం. ఏ, బి. ల్.	8-9
51. తిమ్మకవిగోళోక్తులు - జాతీయములు శ్రీ వి. సిమ్మన్న ఎం. ఏ.	1
52. తెలుగు పంచ కావ్యములు - పరిశీలన శ్రీ పాలెపు వేణుగోపాల్ ఎం. ఏ	16-17
53. తెలుగులో ఉదాహరణ ప్రక్రియవైశిష్ట్యం డా. జి. యస్ రెడ్డి.	18-19
54. తెలుగులో ఏకాంకికలు - ఒక పరిశీలన	18-19

రచన, రచయిత	సంచికల సంఖ్య
55. తెలుగువారు కన్నడ భాషాసేవ శ్రీ వెలుదండ నిత్యానందరావు	6-7, 8-9
56. దీనారటంకాలు - సహృదయధూమిక శ్రీ యస్వీ శోగారావు	1
57. దీపశిఖ (పద్య) శ్రీ ఆర్. వేంకటేశ్వర శర్మ ఎం. ఏ.	4-5
58. దీపావళి (పద్య) డా. జొన్నలగడ్డ మృత్యుంజయరావు, ఎం.ఏ.పి.హెచ్. డి.	1
59. భూర్జటి కవితలో దృశ్యసాక్షాత్కారం శ్రీ ఎస్. ప్రభాకర్, ఎం. ఏ.	18-19
60. నన్నయభట్టారక జయంతి (రిపోర్టు)	2-3
61. నవయుగ కవి చక్రవర్తి జాషువా శ్రీ కరుటూరి సత్యనారాయణ, బి. ఏ,	1
62. పోతన మహాకవి శ్రీ బి. ఏ. ఎస్. ఎస్. సోమయాజులుశర్మ, ఎం. ఏ.	16 to 23
63. ప్రబోధ చంద్రోదయము శ్రీ ఇప్పగుంట సాయిబాబా	10-11
64. ప్రేమం వద నామసార్థక్యము శ్రీపోలే పెద్ది రాధాకృష్ణమూర్తి ఎం. ఏ,	12-13
65. భీమేశ్వర కాశీభండ ముద్రితప్రతులు- కొన్ని సూచనలు డా. ఎస్. శ్రీరామరాజు, ఎం. ఏ, పి.హెచ్. డి.	22-23
66. బాసరాజుకథలు - పాత్రల పరిశీలన డా. వి. సిమ్మన్న ఎం. ఏ, పి.హెచ్. డి.	22-23
67. బులుసు వెంకటేశ్వర్లుక ప్రభుత్వపురస్కారం	12-13
68. బొబ్బిలియుద్ధనాటకము - చారిత్రక పరిశీలనము డా. సి. రమణయ్య ఎం. ఏ, పి.హెచ్. డి.	10-11
69. భాగతం - ధర్మాచ్యుతిం (రిపోర్టు)	8-9
70. మత్తులోపాఖ్యానం (పద్య) శ్రీకనపర్తి రామచంద్రాచార్యులు	14-15
71. మధురావిజయము - వ్యాఖ్యాన వైభవము పుయ్యూరు లక్ష్మీనరసింహారావు, ఎం. ఏ,	18-
72. మన సంస్కృతి సంప్రదాయాలు శ్రీ దిగవల్లి వెంకట శివరావు బి. ఏ, బి.ఎల్.	1
73. మార్చి 6 (గం. పా)	8-19
74. ముత్యాల సరాలు - సాహిత్య సమాలోచన శ్రీ సజ్జా మోహనరావు, ఎం. ఏ	1

మమరా విజయము - వ్యాఖ్యాన వైభవము

- 'భాషాపవిత్ర' శ్రీ వి. వి. ఎస్. నరసింహారావు, ఎం. ఏ.

(18-19 అతి సంచిక తరువాయి)

1. సాతీ ధేవ మదిష్కారము :-

పాతపాద పరిష్కరణమున్నది గ్రంథ నిచనమునకున్న కట్టెలను మనునపని అని చూపుము పాదపాటు వాటినినను ప్రాణ భూతమున వ్యంగ్యమునకు భంగము వాటిల్లేడి ప్రమాదమున్నది. మనుగావిజయ కార్యమును శ్రీ శాస్త్రులవార వ్యాఖ్యానమునకు ముందు అనువాదము తెన్నియొ యున్నది. వాని నన్నింటికి పేరు తమ పాండితీ ప్రకర్ష చేకవే వ్యాచయమున కనుగుణముగ సాగువులను నేసి ననుర్పించి నాగు. మద్భువన ప్రంశ్లోకమును గమనింపుడు.

నల వేణి మల్లకానుకాస్తై

ద్వైపుల క్షుప్త గుప్త గాస్తైసింహనాస్తై

వికట భూపతి కరాలకాస్తై

ప్రస్థగమోః ప్రస్థగమోః గురుగమోః
ప్రస్థగమోః ప్రస్థగమోః గురుగమోః
(8-31)

'ప్రస్థగమో' అను దానిని వైకృతినిక ప్రాంతంబున నాగు పూర్వపరిష్కరణము. 'ప్రస్థగమో' అచ్చాదనే అను క్రాంత్యర్థ భాతువునకుంటు బోల్బోధ్యము పురుషైక వచనము 'ప్రస్థగమో' యగును. కావుననే 'ప్రస్థగమో' అనుట యెట్లుని పరిష్కర్తలకు సందేహము. ఈ భాతువేకాక; ప్రస్థగమో - అచ్చాదనే' అనునది మఱి యొకటి ప్రాస్వాంతము 'స్వాదు'లయందు గలదు, దానిక బోల్బో మధ్యమ పురుషైక వచనము 'ప్రస్థగమో' అగును. దీనిని కవి యిటుచూచు బ్రయోగించినది. 'గాత'

అనువో 'గాం' అని యుండవలయును. 'తునుస్కు శీర్ష ములతో భూమిని గట్టి వైపు' మని యర్థము. 'గో' శబ్దమునకు 'భూమి' అను నర్థము ప్రసిద్ధము. 'గో' ర్నాదిశ్యే అచ్చాదనే ... ప్రస్థగమో స్వాదిభి భారత్యాం భూమి వ సుభా చా ... (కేశవము), ఈవిధముగ శ్రీ శాస్త్రులవారు సహృదయ హృదయంగను మను పదాన్ని ఏకత్వా పరిష్కరణ నిర్ణయ మునర్పించి.

ఇప్పుడు ప్రైశ్లోకము ననువాద ముట్లు సాగినందునకల! యల్లలాడు బడలతో, మద్యపానమున నుబిలి యెల్లనైన మిడిగ్రుడ్లతో, ప్రేలాడు గడ్డములతో; భయంకరములగు సింహనాదములతో, వికటములగు ముముదులతో భ్రమిజనకములై విరాజిల్లు పెన్నోనకతో నెనగు మువనుల శిరములు పేలయి యీభుమి నంబు నాచ్చాదించునట్లు నగుమా! అని.

ఇట్టి యనువాదము లని పూర్వపరిష్కర్తలను యిరువది రెండింటిని సాగు పాతములుగ జూచి తమ పాండితీ ప్రకర్ష మును ప్రకటించినారు శ్రీశాస్త్రులవారు. కీర్తిగాని నిర్ణయమునకు ముగ్ధులైన శ్రీ పింగళి లక్ష్మీకాంధిల గారు గుడివాడ యందు సభాముఖముగా శ్రీశాస్త్రులవారి పరిశ్రమమును గొనియాడుట జరిగినది.

2. శిథిల పూరణములు.-

సాధుపాత నిర్ణయమున కిన్నగ గ్రంథ తమ మయినకార్యము శిథిలకావ్య పూరణము. కవి సమయము తెలియి, కవిహృద

యము నంగికొన్న కవిపండితుడు మాత్రమే శిథిల భాగ పూరణమునకు పూనుకొనవలయును. కాని వారు పూని కొన్నచో కవి హృదయమును ఖండించి టకే తమ ఘంటము పువయోగించును. ఈ మాహాకావ్యమునకు దచచచట శ్లోకములై కాక, ఉన్న శ్లోకములందలి కొన్ని పదములు, పాదములు గూడ శిథిలములైనవి. శ్రీశాస్త్రులవారు పదములను, పాదములను పూరించు; పూర్తి శ్లోకములు గావించి, సంస్కృతి వ్యాఖ్య నిర్మించి, గీర్వాణవాణి నారంభించిరి. మద్భువన కొక శ్లోకము.

ప్రస్థగమోః ప్రస్థగమోః తేవాధిజానే
తదలగతి స్త్వయా త్వయా విధయా!
న కలయసి సింహరం నిషేవ్యా
యువతిజస్తి ర్భహా (వల్లభానృపాలాః॥)
(1-18)

'ఓహో! నీ స్తన భావమును నెలుదుల గౌరవమును నే నెలుగని దానఁ గాను. దినను నీ ప్రేమగా నీవు పయనింపక తప్పదు. నామ వల్లభులగు రాజులఁ దరుణీ ఒక మెడఁబోయికి యెప్పుడు నెవింప వలయు ననుట నీ నెలుగనిగి కాదని యొకఁడు నడిచెను' అని యనువాదము.

ప్రైశ్లోకమునకు () గుఱుతులొనిది వ్యాఖ్యాత్య రణము. ప్రకరణ రచనా సన్ని వేశములను బట్టి నిశ్చయముగా నిది యిట్లే యుండు నని సహృదయ శేఖరులొపాదించక పోరు. ఇట్టి పూరణములు తెలుగు వ్యాఖ్యానమున నెరువటఁ గలవు (చూ. 9-23, 34, 35, 36. మొదలగు నవి). ఈ శిథిల పూరణ నిర్వహణమును సంస్కృతి వ్యాఖ్యానమున సముగ్రముగ; అన్యుతవహముగ జరిపినారు వ్యాఖ్యానము (చూ. 8-1, 9-15 మొదలయినవి). ఈ శిథిల పూరణమును విని జగద్గురువులు శ్రీకాంధీ కామకోటి పీఠాధిపతులు

శ్రీశ్రీశ్రీ చంద్ర శేఖరేంద్ర సరస్వతీ స్వామిలవారు శ్రీశాస్త్రులనారిని హృదయ పూర్వకముగా నభినందించి, ఆశీర్వాదించి నారు. ఇంతకు మించి యీ వ్యాఖ్యాతృ ధిషణావిశేషమునకు, వ్యాఖ్యానైభవము నకు నిదర్శనము లేమి కావలయును? ఇంతేకాదు. భండార్కరు తీసెర్చి ఇన్ స్టిట్యూట్ వారు సంస్కృత వ్యాఖ్యాన మహాత్మ్యమును, శిక్షలపూర్వక ప్రజ్ఞను సహృదయతతో శ్లాఘించుచు నాంగ్ల భాషయందు దొక ముద్రణ పుస్తకమును గూడ పైకివెలువరించి నారు. మఱొందఱో బౌత్తరాహ పండిత కుమారులు ష్యుల మనుచు శ్రీశాస్త్రులవారి కెన్నో కమ్మలు వ్రాసి యున్నారు. పాణినీయ విద్యాల యము వంటి సంస్థ లెన్నో వీరి కృషిని బ్రశంసించి తమ ప్రశంసలను లేఖాముఖ మునఁ దెలుపు చున్నారు. విదేశస్థులు గూడఁ గొందఱు ఈ మధుర విజయము నందలి కొన్ని చారిత్రిక విషయముల యెడ సందేహములు వెలువరించి శ్రీశాస్త్రి గారిని ప్రశ్నించుట, వారికి శ్రీశాస్త్రి గారు సమాధానములు పంపుటయు జరిగి నది.

౮ అలంకార సమన్వయము:-

సాహిత్య వ్యవసాయము నందు వి శేషించి వ్యాఖ్యాన నిర్మాణమునందు అలంకార సమన్వయ కార్యము ధిషణావిశేషము నకు నికపోపలము కంటిది. శ్రీశాస్త్రి గారు సంస్కృత వ్యాఖ్యయందు నలంకార దర్శన విపులముగా జరపి, సమన్వయము చేసి తమవ్యాఖ్య కొక విశిష్టత చేకూర్చినారు. అలంకార సర్వస్వకాగాదులను పేర్కొని వారి సిద్ధాంతములను గూడ సప్రమాణముగ నట నటఁ బ్రదర్శించినారు. ఉత్పేక్ష, అతిశయోక్తి మున్నగు నలంకారముల స్వరూప స్వభావములను వివరించి; వాని యందలి భేదములను గుఱుతించుటకు త.న సంవిధాన

ములను శ్రమ మనుకొక సార్వజనీన మగు నట్లు విశదపఱచినారు. సంస్కృత వ్యాఖ్య యందు దెక్కడ పట్టిన నక్కడనే యీ సరిణి చూపట్టును. మచ్చున కొక యుదాహరణము.

‘అసాధారణ సామర్థ్యం
విలసత్స్వర్ణ మద్ధులమ్ ।
క్రియాశక్తి గుగుం వద్దే
త్రిలోచన మి నాపరమ్॥ (1-4)

రాజ గుగువులను కవయిత్రి స్తుతించుచున్న దిందు - ‘ఈశ్వరునియపరావతారమో యన సర్వమంగలాస్పృశుడును నని తర సాధారణముగు సర్వజ్ఞత్వము గల క్రియాశక్తి గుగున కివే నాప్రణతులు’ అనునది యనువాదము.

భాషప్రకాశికలో నీశ్లోకము నందలి యలంకారములను సమన్వయ పఱచిన తీరును జూడుఁడు - ‘శ్లోకేఽస్మిన్న పరస్మిలోచన ఇవేత్య పరశబ్దస్య ఇవశబ్దస్య చ ప్రయోగా దలంకృతి రుత్పేక్షా’ అపరత్రిలోచన స్యా ప్రసిద్ధత్వాత్ । ప్రసిద్ధ సాదృశ్య వర్ణనాభావా ద్విసమా । ‘ఉపమా యత్ర సాదృశ్య లక్ష్య రుల్లసతి ద్వయోః ఇర్ధ్య నేన ప్రసిద్ధ సాదృశ్యస్యైవ తిమపజీనక త్యాభ్యుపగమాదలంకారత్వైః । అతి ఏవా ప్రసిద్ధగుణ క్రియాభీసంధా నా ద ప్రకృతి త్వేన ప్రకృతి సంభావన ముత్పేక్షేతి లక్షణజ్ఞా ఆలక్ష్యయన్ । అత్ర అలంకార సర్వస్వకారః - ‘అపరశబ్దేన ప్రకృతి త్యాభ్యుపసాయ ప్రకృతే రివ శబ్దేన తస్య సాదృశ్య ప్రతీతే రుత్పేక్షైర’ ఇతి. ఆయమితి వివేకః - ఇవ శబ్దమాత్ర ప్రయోగే ఉపమా । అపరశబ్ద మాత్ర ప్రయోగే అతిశయోక్తిః । ఉభయోః ప్రయోగే తు ఉత్పేక్షా । శ్లేష స్తూత్రేషు ఊచీజభూత సామర్థ్య మాత్రనిర్వాహక శ్వేన సముపక్షేణ శక్తికోఽభివది శ్వేత దద్దమ్ । తస్మాత్సంకృతం ।

చాలచోటుల నలరకారధ్వనులుగూడ ప్రదర్శితము లైనవి (చూ. 4-28 ము.) ఉత్పేక్షాదులను వివరించు నప్పుడు ఆయుత్పేక్ష యేభేదమునకుఁ జెందినదో విశదపఱచినారు వీరు. మల్లినాథాదులట్లు బహుళముగా ఉత్పేక్ష అనుటతో సం తృప్తిపడలేదు వీరు (చూ. 6-59 ము.). ఇట్లే ఉపమాదులను గూడ చాలవఱకు వివరించినారు. సంస్కృతి సంకరాదులు గూడ వివరింపఁబడినవి (చూ. 4-5 ము.) ఇంకను నిట్టి విశేషములకై ఆయా శ్లోకముల యందలి యలంకార చర్చలను చూచుకొన వలసినది. ఈసంస్కృత వ్యాఖ్యానమును శ్రద్ధగా పఠించిన వారికి అలంకార రహస్యములు పట్టు పడఁ గలవు.

౯ అసిధారా ప్రతిము :-

అనువాద (తాత్పర్య) మున యంగు శ్రీశాస్త్రులవారు కఠిన నిర్ధృతిని చేపట్టిరి. మూలములోనిపదముల కన్నింటికీ తెనుఁగు నందర్థము బోధపడవలయును. అది యర్థముగాఁ గానరాక సరస మగు వచన రచనతోడి యనువాద మై శ్లోక తాత్పర్య ముగా రూపొంద వలయును. ఈ యసి ధారాప్రతిమునకు ఈ గ్రంథమందలి అనువాద మంతయు నిదర్శనమే!

౧౦ కవచీరినియము :-

శ్రీశాస్త్రులవారు తమ సంస్కృత వ్యాఖ్యానమున ననిదంపూర్వ మయిన నియమ మొకటి పెట్టికొనిరి. అదేమనఁగా - క్రియకు క్రియయే (పర్యాయముగా) అర్థమునకు నీయవలయును. కృదంతాదుల నీయరాదు. ఉదా:- ‘యాలి = గచ్చతి’ అనవలయునే కాని ‘గతవాన్’ అను కృదంతమును ఈయరాదు. ఇట్టి కఠోర నియమముతోతొమ్మిదిసర్గముల గ్రంథమంతటికిని వ్యాఖ్యను నిర్మించినట్టి బ్రహ్మశ్రీ

పోతుకుచ్చి సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రులవారి వ్యాకరణ పాండితీ శాండీర్య మెట్టిగో సహృదయ సండిత ప్రకాండులే యెలుంగఁ గలరు.

‘విద్వజ్జన పరిశ్రమమ్ |
విద్వజ్జన పరిశ్రమమ్ |
న హి వద్ధ్యా విజానాతి
గుప్త్యం ప్రసవ వేద నామ్ ||

అని కదా! ఆర్యు లసిరి.

ఏకంతరీణ గంగాదేవి కృతి సుఖంబి విజయ నుహాకృతికి సంస్కృతాంధ్రముల యందు అనితరసాధారణ మగు కృష్ణ తోమ, అని విధావిస్ఫురణములను ను వ్యాఖ్యానములు నిర్మించి తోమమున కం దించిన బ్రహ్మణ్య పోతుకుచ్చి సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రులవారి గ్రంథములై ముద్రాప మన యుద్వృద్ధము. ఆంధ్ర శారదాదేవికి ముద్దఁ గొనుటను విను. వీని నిర్మించిన వ్యాఖ్యానములు నేటికి పరిశోధకుల పాలిటి కల్పతరువు లను గాన వేయు చున్నాను. ప్రస్తుతము వారు ఆలోచింప నతీని దాచిన స్వల్పమైన పోతుకుచ్చి కవితలుని యుగం పరిచయము నకు సుమారు వ్యాఖ్యాన మును నిర్మించుచున్నారు. ఆదీక్ష నిరంతరముగా కొనసాగు నట్లు ఆచార్యుల కటాక్షించు ముందు గాక!

ఇటువంటి పుగు తరవ్యాఖ్యానము లను గూర్చి గాని, వ్యాఖ్యాత్రి మాండు మణ్ణియన (శాస్త్రుల వారిని గుఱించి గాని డా|| యం. వి. కోదండస్వామి నాయుడు, యం. ఎ. పి. హెచ్. డి. గారు తమవ్యాసము ‘మధురా విజయము - ఒక పరిశీలన’ లో పేర్కొనక మానుట విగ్ధా రముగానున గి (మా. సమాలోచన, 1-2-1984) శ్రీశాస్త్రిగారిని ఈర్ష్యాకు వులై కొండటిల్లు ముటుంగు పజచి వారి

గ్రంథము లన్నింటిని ఉపయోగించుకొను మనే వారిని స్మరింపక స్వోపజ్ఞములే అవి యని వెల్లడించు కొనువారు ఉన్నారు.

ఇట్టివారి కొరకే ‘గంగాదేవి’ అను పేర శ్రీశాస్త్రిగారు మార్చ చరితము వంటి ఆఖ్యాయిక నొకదానిని గచించి, కావ్య గాన మను ప్రకరణమున కిరి కనకాశ మును గల్పించరి (మా. గంగాదేవి, ఈ యాఖ్యాయిక కొనుకు కావ్యధూను ల మున నింపెటలు శాస్త్రిగారు కృతజ్ఞ తానందన మున చెప్పి కొనక చెప్పరు.

శాస్త్రిగారి గవర ప్రసంసలకు, సహ్యా నములకును తమ గ్రంథములు ప్రాయు లేదు. భాషా సేన, అందులని ప్రసోపకా రమే వారి లక్ష్యము. శ్రీశాస్త్రిగారి ధృవమో మని దాచెట” యీ గ్రంథ ముపై పి. గాంధీ. డి., వేసి బహు ముఖ ములఁ దమపరిశోధనలు వెల్లడించు కొన్నారు. ఈ గ్రంథ మునిట్లు ప్రస్తావించి గొనపల్లి జనాదరణ పాత్రముగా చేయుటయే శ్రీశాస్త్రిగారి జీవితాశ యము. అది నెఱవేరినది.

ఇట్టికావ్యాధి చోరులు పిల్లలమనినాఁ టికే కల గని పిల్లలమడే ఘోషించు చున్నాఁడు.

సాహిత్య పాఠోనిధి మధ్యోత్థం
కణ్ణమృతం రక్షత హే కపిష్ఠమ్ |
యత్త్యైత్య ఇవ ల్లానాయ
కావ్యాధి చోరాః ప్రగుణీభవన్తి ||
గృహ్ణామి సర్వే యగి నా యధే చ్చం
నాస్తి క్షతః క్వాపి కపిష్ఠరాజామ్ ||
రత్నేషు లక్ష్మేషు బహుష్వ ప్సరైః
రద్యపి రత్నాకర ఏవ సిన్ధు ||

(మా. కువలయానందము. ఆక్షేపాలంకా రము)

ప్రాసిన కావ్యాధి చోరులు నేరుగా కావ్యముల నుండియే గొంగిలింపఁ జాలిన వారు. నేటి చోరులు వ్యాఖ్యానములు లేనిదేనొంగిలింపఁ జాలనివారు. శ్రీశాస్త్రి గారు నానాశాస్త్రసాగ్యములను కూర్చి తమ వ్యాఖ్యానములను రత్నాకరము లుగా నిర్మించిన దట్లు. అవి నేటికి పరి శోధకుల పాలిటి రత్నాకరములేకా దు కునుండేము పాలిటి కల్పతరువులుకూడ. విశ్వసముతో వాని నాశ్రయించిన వారు తత్సారస్వతసుధా పానవిత్పరులై ఓబు ధులు గా మొంగొందఁ గలరు.

ఉపయుక్త గ్రంథమాలిక:-

౧. మధురావిజయము (విద్వజ్జనగంజనీ వ్యాఖ్యానసహితము) ౨. మధురావిజయము (భోవప్రకాశి కాఖ్యవ్యాఖ్యా సహితము)

కవయిత్రి : గంగాదేవి. వ్యాఖ్యాత : శ్రీశాస్త్రి పోతుకుచ్చి సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రులవారు.

౩. గంగాదేవి (ఆఖ్యాయిక) - బ్రహ్మణ్య పోతుకుచ్చి సుబ్రహ్మణ్యశా స్త్రిలవారు.

౪. శృంగార నైషధము (స్వంక మ వ్యాఖ్యా సహితము)

- వ్యాఖ్యాత బ్రహ్మణ్య వేదము వేంకట గాయశాస్త్రులవారు.

౫. కువలయానందము - అప్పయ్య దీక్షితులవారు.

౬. ఆది పర్వము - నన్నయ భట్టార కులవారు.

౭. ‘నన్నయభట్టు రావగారి - నానా కవుల పయనము’ (వ్యాసము - పుయ్యూరు లక్ష్మీనరసింహావు.

౮. సమాలోచన (పక్షపత్రిక). 1-2-1984.

శ్రీమద్రామానుజ కల్పవృక్షము -

తైక పాత్రచిత్రణ వైశిష్ట్యము

- ప్రొ కావ్యారు పాపయ్యకాస్త్రి

(గతించి కలలునాడు)

రామలక్ష్మణ భారత శత్రుక్షుల్లలకు ఉపనయన కర్మ లావణంపర బడినది. శ్రీ కసిష్ఠుడు వారికి ప్రసాదించిన ఉపనయన నాడు. వనజ భవుని పూర్వరంగ సాధనాల్లా నలుగురు కలుసులు ల్లుల పూజ ములకు ప్రణవీల్లి భీక్ష నడుగు చున్నాడు. 'భవతి భిక్షాం దేహి' అని భిక్ష పుష్ప రంగా అడుగు చున్నాడు. కనుక కాకల్య సుమిత్రులకు ప్రసాదించి రాముడు కైకప దూతాధి వంశ నల శాడు. అప్పుడా కైక ఎట్లున్నది ... ?

'రాముడు ముక్కును కైకకు ప్రేమోల్లస మోద బొచ్చు వీని ధారా గ్రామిత దృశ్యభుక ధ' రామోదప్రవచితలాంత రామోధున తాన్'

అటు ఎన్నుట ఆమె పెట్టిన భీక్ష నింత యైనది. అంతకుముందు భుజులు తెల్లలు పెట్టిన భీక్ష వేరు. భిక్ష వేరు.

కేకయాత్ర సాత శత్రువునకు భీక్ష పెట్ట ముందు కుటీ పట్టు దట్టి పిడిని మరలెన్ను నోడగిన ముక్కు త్రి వద్ర పంశితము వాడటాన్ని.

ఇందలి భావము పామోదాత్తి నైనది. భీక్ష యాడిగిన వారిక నిలక శత్రువు. వద్ర హాము లిగ్గురు అంబయికాన మోక త్తురు, వామలెన్నును నిచ్చు కల్లునుం దురా! కైక లంఘన అన్యుల కంటి అన్యు కాదు. శ్రీరామావనిగ తిట్లను నాగిన అన్యు కైకమ్మ. భవీష్యహాకావ్య కిమ మునకు నాంబగా ధర్మోత్తమ పరాయణ దాపు కమ్మని, కమ్మని దీవన చెచ్చి అన్యును, అయుధమ్మును భీక్ష గా నొసగినది భీక్షను స్వీకరించిన రామచంద్రుడు చలించి

పోయాడు. తనకన్న తల్లి కాల్య, కన్న తెల్లవంటి సుమిత్ర పెట్టిన భీక్షలను భీక్ష గానే స్వీకరించినాడు. కాని, పెట్టిన భీక్షను మహాప్రసాదముగా భిక్ష శ్రద్ధ లతో స్వీకరించినాడు. కనుక సే . .

రాముడు నిలదొడ్డు మురిసిపోయెను రాముడు రాముని చూచిన కైకకు -

'కమ్మలం, గగము ముత్యంత యింక యము మేష్టల నాం దంతిరంతి' స్థాన ముద్దహా ప్రసాద సచ్చిగు యాత్తు నుంతి నుంతియై జగములు పట్టరాని ఒక సాహస భరితమున్న ముప్పగన్'

ఆక్షణాన ఆమె అంతిరాంతిరాలలో రాముని మూర్తి సహస్ర మాన్యులలో, సహస్ర పాద, బాహు, అక్షులతో అంతి ర్భూషితైర్వర్ణము లందు నిండిన ఒకా నొక ప్రతిమల మూర్తిగా గోచరింపర.

ఈ యనుచూచి ఆరునాన్న వాటిలో ఒక కైకలే యేల పొందకపో కన్నెగ్గు కాల్య ఉన్నది. భావంతి, అనురాగ మి గని సుమిత్ర యున్నది. రాముడు నావ స్నానమును, రాముడు నాకు గమాయి నిర్వోమున్, రాముడె గొల్లు నా ప్రాసకు అనుకోనే వరకగు నున్నా. దేహోరా ను నిచ్చెలాల్లయను ఎన్నెన్నగ్గు నిష్టా పం స్వో గుంపున, మిస్య త్రాక్షిల పుం స్వగూమిగు నైన ప్రతిజ్ఞలు లుడికి ఎంత గున్న నెమికి జరుగవోవు మహా యజ్ఞమున కారంభము లు చేతి జరుగ వలె నని ఆమె ఎరుంగు సేమ!

నలువురు దాతగణులు విద్యాభ్యాసం ప్రారంభించారు. అన్ని గాంధీ విద్యల లోను వారు ప్రవీణులయ్యారు. అన్నిం

టను రాముడే మిన్న! బాలరాముని లాలన, పాలనల యంతే కాక రాముని విద్యాభ్యాసములో కూడ కైక తన యోజన మేరకు శిక్షణ నీయ నొచ్చెడిది - రాముని విద్య విద్యాభ్యాసంలో శరసంధా నము చేయు విధానము, లక్ష్మ్య భేదనము ఇత్యోగ విద్య గూలలో సలహా లిచ్చెడిదిట తిను పుష్కలము నీశాలలో చేయు రాముని ముక్కుగ్రాహితకు ఆమె హృదయము ఆనందముతో కృష్ణతో సిండిపో యిడి.

'పలుబాహు నాము ద్వి స్వామి ధను ర బ్యోవంతు నిలయునే యుటయున కైకయిచచ్చి మామట యు' నో

హా! కైక! కూ కలలునాడు ముట్టె. పెట్టెనిచ్చి చీల్చి చూములు ల క్ష్యంబుల విజాంబుల ప్పటి, చేయగదిటుమున్, ముదంపకుటయున్ ...'

'తన కిచ్చెగతి ప్ప, నమ్మ నెటు నం పనింపం కేమి' సన మేకానన మో ప్రభా మునగనన్ ...' 'ఎలయు లానెక పేకపాటయని లే ల్లకమ్మన్ లావళం

ప్రసాద ఆనంద, దా కమ్మ కమ్మ వడిజే గున్ కైకయి సాధభూముల ...'

అనాము కైక గంగు లంక ఆగుగ్గు. రాముని కర్మదర్శన గూర్చిన చేయు ఎరుకుకే పొంతి కర్మదర్శన భరితుని తీర్పు దిక్పమ్మును గానా సలట్టి వ్యాసయే యున్నట్లు కావరాను రాముని మహా పీఠునిగా గద్దనక నన్న ఈ తపన దేవకీ గూగ సురతలగూర్త గా చేయ వలె ననిగా! వైదిక ధర్మరక్ష తత్పరు నిగా చేయనలె ననిగా! సాధుజన సేదా కిగులైన ముష్ట గానన సమూహములను న్నాటు పెట్టుటకు వలసిన కైక - నాజ్జింప జేకు వలె ననిగా! కానోపును.

సీత రాముల అన్యోన్య నురాగలలిక గూడ ప్రవృద్ధ మునర్చి సుమించునట్లుగా

క నోహద క్రియలు చేసెడిది. వారిగు
రను ఒకచో చేర్చి వారి కే కాంత
భుము కల్పించ ప్రయత్నించెడిది.

మలతను సీతి, కైక తన

మేడలకం గొని పోయి మెచ్చుమే
లుగ నలంకరించి మల

రామున కుం బని యొన్నయల్లు వా
లనిచి రానుచునుగును

రానొక పన్నుగ పోడి, యుద్ధగున్
లయగ ప్రోసి నభ్యుదయ

గా గది పొన్నులు ముం తీసెడున్.

కొడుకు - కోడలుల కేకంతి సుఖం
క్రొందుడు ఒక్కటే కాక యిట్టి కల్పక
మం నొక రహస్య మున్నట్లు సోవింప
వచ్చును. ఆ రహస్యమో సేదా గాముల
వాంఛల జీవన ముక్తికై అంది వాను
యెను వారి ప్రణామ లలికలు పరిపుష్ట
యై ఎదిరినవి నరసింహ రామంతిగా
వేదవ క'వ'లను. అందుననే ముందు,
ముందు వాన గాముల కేసు నప్పుడు
రాముని తోడుత సేతి గొడ పోవును.
అక్కడ వాని ముందుగా గొడుగు
జరుగు వలె. అందు నుంపవలె గొడవను.
అవలాలి లక్ష్యము నేర్పవలెను. కనుక
అయోధ్యలో వానిని పురి పుచ్చురాము
గొడుగును ప్రక్కన నుండు పోధ్యం
కూడ కే వాని కొన్నదిని మన
మానించు వచ్చును.

అయోధ్య కుండుము :-

గామాయా గామక అయోధ్య
కాంక్షలు గల ప్రాంతమే మేమున -
నిందు భావి కథాసౌధ మన కాక్యాక
మైన పునాగ వేముడినది పట్టిమైన
బీజాగోపణ మున్నది. దశాక్ష డకన్య
త్త గాంక్షలు గామక జ్య పట్టిక
మేక మునరింప నచ్చయిం మ కొను
టయు, ఆ హూయ ర్మునకే గాముడు
వనీగమన దీక్షాపథ స్వీకరించు విచిత్ర
ముగా జరుగుటయు - ఈ మనీమన క్రి
కకయి చేరిమీదుగా జరిగి కథాగమనము

మలుపు తిరుగుటయు ఈకాండము నందలి
విశేషాంశము.

శ్రీరఘురామమూర్తిని ప్రాణప్రదంగా
భావించి పెంచిన కైక, కోడండ కళా
పాటలలోగా నొనరించిన కైక - ఏకో
యొక్క - మహాకైక అనాంబులు పేచ్చి
గాని వలె ప్రవర్తించి ఒక అశాధ సావ
వాగజిహ్వా ఆయోధ్యను ముంచి; తాను
మునిగి; జన్మాతిను ఎల్ల దుష్టులను
భరించి పోయి తాను కుమారీగాయన చు
రీతమూర్తిగా నిలచిపోయినది గామకథా
సాహిత్యమున.

ప్రాణముని పట్టుకొనిన సంగతి లో
మంగళ వాద్యముల ఘోష వేళలలో
కేకలు పోగించి పోసెట్లు అనిపించుగా
భరించిన ముంపుచు మును పరుకన వచ్చి
యేమని రాన్వయము. రాను పట్టుక
పేక ముంపు ముంచి - సే - కైక -

ప్రణామ - యిచ్చి కల్పతి
రయమున నీ కనిగు గొనుచు ... అయి
... ముందుగా

... ముందుగా గొనుచు కల్పతిన్
వడివడి దీని బాని శు
... ముందుగా గొనుచు గొనుచున్
అని మును గొనుచు భరి మైన హృదయ
కో - ముందుగా గొనుచు కల్పతి.

... ముందుగా గొనుచు గొనుచున్
ముంక - ఎంతగా గొనుచుగాని అంతగా
... ముందుగా గొనుచు విన్ను - కైక
... గొనుచు

... ముందుగా గొనుచు వారి మా
ర్గామము దాని పుచ్చు
... ముందుగా గొనుచు ముంపుగా
అని రహస్యతా గోపనమును ముప్పు
ముగా నెరిగి మహాభానిగా పలుకుటించ
కైక. ఆకృతిగొన్న దిచ్చితి యగు ముంపు
రతో.

ఎల్ల తేనేం ముంపురే జయిస్తుంది.
తుదకు మనస్సుపాద దౌర్బల్య వశంవద

యైన కైక అస్తిత్వాన్ని కోల్పోతుంది.
ఉస్కానిగా మారుతుంది.

ఈ యెల్లంధర నాకుమారకుడు తా
నెలుం జామి ...

... నాగూళ్ల గొనిరాముడే గుజామి కాం
తాగయ్యు

అంటూ - ఏకో పూనినట్లుల శోభాదారి
ప్రయ్యగు వాక్య వైఖితో ప్రలాపిస్తుంది.

ప్రేమ మూర్తిగా రామమూర్తిని
పెంచి, అమృతమును సంచిన కైక ప్రేత
మూర్తిగా ఆయోధ్య నగరి బ్రహ్మానంద
మును సన్మన్యమును మ్రింగి పూను
కొంటుంది.

ఇంక శుక్తింగా ప్రవర్తించిన కైకను
ఎంతగా బలిహూయ కొంటాగు ఆడతాగు.
ఎన్ని పాశునాదు అగరాని మాటలం
కాదు. అయినా ...

కైకయి మోము నందు
కేక కదలిక,
కోకయ్యు,
కేకు చగచు,
కేకు నడుచు కైకయ్యు లేదు సుంత

ఇలా ఒకప్పుడు ప్రతిమచలే తమ చేనే
మహామనకేగా తెలు నల్లగా చేసుకు
పోతుంది.

రాముడు అంతటి అశక్తుల నందుకొని
కడు వైచేయి అశ్శుల నాశించి

అని కైకను పుచ్చు లందుకొని నీ
వాంఛు 'మన్ను' వన'న్నున్ ...

ఆమాటల పని వ్యావహారికగాన్ని
అణచి కోలేక కైక

... ముందుగా గొని కైకలదే, పోవోయినీ
వనములో నా రోగు మును గాజగును, నీ

బాహుధము క్రూరమా
గొంతుల్ వేయూను పద్రవంబున మహా
కాంతా ముం ఘోషలున్.

అంటూ రాముడు కాంతారాలలో
నిర్వహించి నలసిన కర్తవ్యములను బోధి
స్తుందే అన్యాయదేశంగా

ఆమె హృదయంలో ఎంత విషాదం గూడు కట్టుకుందో ఎంత ఆవేదన లావా లాగా ప్రవహిస్తుందో విశ్వనాథ ఆమె నోటి నుండి వెలువడిన ఈ మాటలతో చెప్పిస్తున్నాడు.

‘నిరభిమానను, నిర్లజ్జ, నిర్భయార్థి జేసితివి నన్ను సర్వసన్యాసినివ్ వ నిన్ జనుముగ! నవతి తల్లిగనివ్ ననున్ శ పించి నవతి తల్లిగ నె చూపించినావు’

లోకమంతా కలసి కావలు పోడిచి నట్లు పాదచక్ర మాన చని తెలిసిననూ రాముని అరణ్యవాసము ద్వారా లోకోప కారమును, విశ్వశ్రేయమును కాంక్షించిన జ్ఞానియై ఎందరెన్ని యన్నమా సహించిన త్యాగశీల కైక.

దీరితుడు తానె గారిండ్ల నుండి వస్తాడు. జరిగిన ఘోరమంతా తెలుసు కంటాడు. తల్లిని అనరాని మాటల లంటాడు. అటు పిమ్మట ‘నేను అడవులకు పోవాను’ - అన్నపుడు కైక నిబ్బరంగా, నిస్సంకోః చంగా పలికిన పలుకులు -

‘... అన్నా మఱీ వేగి కా నన మే మాచువు! రామచంద్రు డనినన్ బ్రధ్నాంశు తేజోవిహితన నారాయణ మూర్తి, కాసితి సమస్త ప్రాణి నీవే గుటా తనినా నేగుట యొక్క డా’ -

ఈ పలుకుల పరిశీలించి - రాముని జన్మ కారణము తెలిసి ఆతని పరబ్రహ్మముగా నెరిగిన బ్రహ్మజ్ఞానిగా కైక మనకు దర్శన విస్తుంది.

అంతేకాదు. భరద్వాజమహర్షి ద్వారా కైకను గూర్చి అను చెప్ప దలచునున్న మాటలు విశ్వనాథ ములా చెప్తాడు.

‘అమర సాహాయ్యార్థ మరగిన యాడ దశ రథ భూమిపాలు సారథయుఁ దాను ఖౌనీతి సంక్లిశ్య మా నార్థముల వేళే మహిపాలుని రహస్య మంత్రి తాను శ్రీరథు రాముని చిత్ర ధను కళా ధృతి హేతు మాత్ర గాఢబుష్ఠితాను

సర్వ దైవత ఋషి సంహిత కార్యసంఘాత శ్రీ సంధానక ర్త్రి తాను’

ఆమె దశరథుని సారథి, దశరథుని మంత్రి. శ్రీరాముని సకల శస్త్రాస్త్ర కోవిదునిగా జేయుట యంగు విశ్వామిత్రుని యంతరిణి నామె. ఇన్నింటిని మించి సర్వదేవతల, ఋషుల వాంఛయు లీడేరు నట్లు, ధర్మ సంస్థాపన కొరకు భువి నవతి రించిన భగవానుని అవతార ధ్యేయము పూర్తి యగుటకు జగత్కైక కర్మముగు ఒక మహా యజ్ఞమునకు సమిధవలె పజ్జ్వ ర్ణన అగ్నిపూరి, నిష్కలంక గాఢ కైక భరద్వాజ మహర్షి వాక్కులు ఆమె త్యాగమయ జీవనమునకు పరమ ప్రామాణికములు.

అంతా మిడిమిడి జ్ఞానంహో కైకను రాక్షసిగా మార్చుతారు. నిజ ముక్తిం దయును చలియరు గదా! ఆ సత్యము నెఱగిన భరద్వాజుని పలుకులు పడికైక విశ్వనాథ ఏం చెప్పదలచు కున్నాడో అలుస్తుంది.

‘... నీవు కోరి తేది యది నీవై చేయుట కాదే దేవత లాయుడ నీ యెడవ నట్లు లాడిరి కాకన్’ ‘సకలము కర్మ ఫలము, సకలము నిమమిత ఫలంబు, చానా యిదియే

రికి దెలియఁ బోవ దవ్వా రికి మాత్రము నీ కృతి సపరీవార్థమగున్,

సకల ప్రపంచము కర్మాఫీనము. రాముణ్ణి అడవికి పంపటానిక పంపక పోవటానికి, అయోధ్యలో ఉంచటానిక అసలు కైక ఎవరు? పవిత్రకాది బ్రహ్మ పర్యంతు కర్మకు బద్ధమైనపుడు - ఎవరి సుఖదుఃఖముల కెవరు బాధ్యులు? ఎవరి చావు పుట్టుకల కెవరు కర్తవు? విధిభి తియు ఎవరి కట్టుబున్నదో అది జరిగితీరును. కదా! దేవామువిచిత్రమగు గుఱుఖారము. దేహం ఉన్నంత పర్యంతము జీవి పొంద కలసిన సుఖదుఃఖములు అనివార్యములు

గగా! మనకు లభించే సుఖాలకు ఎవరిని పొగడుతున్నాం! దుఖాలకు మరొకరిని నిందించడానికి! గుఱుఖమునకు మన మొక మిను కల్పించుకొని దానిని చూపింతుము. ఆ మిషను పట్టుకొని వీడ్తుము. ఒకడు న్నాడు. పాముకాటుచే మృతినందినాడు. అయ్యో! పాదసాము పాడుపాము. అని దానిని చూపింతుము. పాము వలననో మరదేసవలననో మృత్యువు మృత్యువేకదా! అది తెథ్యముగదా! మధ్యకారణము మాత్రముక పాము ఒక గోగము. ఒక ప్రమాదము. ఇది ఎవ్వ రాలోచింతురు? ప్రపంచము నందిన జనుల పోకడ లిట్లుం డును. అందరు కైకను బట్టుకొని నిందించు వారే. కానీ విధి ననుసరించి జరుగ వలసి నది జరిగినది. మధ్య నున్న కైక మిథ్య గాదా! కానీ నాపదా మ లోకము నేసిన తీక్షణనుభవంబు చున్నది. ఇట్లు యోచన చేసిన కైకయు కన్నులమే!

యుద్ధ కాండాంతమున భరతుని ముగిసిన విశ్వనాథ ఏమన్నాడో పరిశీలించిన ఆయన ఏ దృష్టితో కైకను తీర్చిదిద్దినది, ఆమెకు రమకథా సాధ నిర్మాణం లో ఎంతటి నిఖ్య స్థాన ముచ్చినది. అవ గతం కాగలదు.

‘కైకేయీ సముష్ణ మియ్యగి - జగన్మిత్రాభ్యాం గాథా ప్రవాహకారంబయి పొల్చు రామ కథ ...’

ఇట్లు విశ్వనాథ సర్వలోకాతిశయ మైన స్వీయ ప్రతిభతో విమూర్చి పాత్ర శత్రుణ్ణా వైదిత్రీతోమనకు కైకను క్రొత్త ప్రశ్నతో పరిచయం చేస్తారు కల్పవృక్షంలో. మళ్ళీ రాయాయణం ఎందుకు - అంటే నవ్యాసనస్యంగా రసబంధురంగా చెప్పడానికే అయితే ఆ నవ్యతలో ఇట్టి పాత్ర చిత్రణా కళలమునకు కైక పాత్ర నికపోపలంగా నిల్చునట్లు తీర్చిదిద్దినారు. విశ్వనాథ.

కవిసమాలంకర

చైతన్య కవితోదయం 'నా ఉదయం'

ప్రతిభా సంపదగలనా రే ప్రక్రియను దీపట్టినా ప్రతిభావంతంగానే రూపాంకించగలరు. ప్రజ్ఞాపాటవాలను తమలేఖించే కదం త్రొక్కించి ప్రదర్శించగలరు. వారి భావాల కనుగుణమగు శబ్ద సంపదను లబ్ధి సౌష్ఠవాన్ని సృష్టించి భాషపై కమల గల అధికారమును చూపి భాసింప చేయగలరు. అట్టి ప్రజ్ఞాధురంధరులలో శ్రీ నాగభైరవ కోటేశ్వర రావు గారికరు. వీరు చీరాల ప్రభుత్వ మహిళా కళాశాలలో ఆంధ్రోపన్యాసకులు. ఉత్తమ అధ్యాపకుడుగా రాష్ట్ర స్థాయి అవార్డుల నందిరి.

'నా ఉదయం' కవితా సంపుటి వారి లేఖని నుండినవనవోన్మేషంగా రూపాందింది. భారత పర్వాల సంఖ్యను బోలి వీరికవిత లిందు సాక్షాత్కరిస్తాయి. 1988 సం॥ చివరిలో కవితాబంధు, కవితా జ్వాల, శ్రీ 'కాటగడ్డ' గారి ముచ్చటైన మూడవ అభిమాన ప్రచురణగా వెలువడింది.

రాజ దర్బారులో ఎవరికి తగిన నియమిత స్థానాలలోవా రాసీనులగునట్లు వీరి పదముల పొందికలు అర్థభావానుగుణంగా సర్వాంగ సుందరంగా కవితలలో చోటు చేసుకున్నాయి.

నా ఉదయానికి అస్తమయం కాశ్వతం అంటూన్న వీరి పదాలలో క్లుప్తత, గుప్తత చోటు చేసుకోగా భావవికాసత మరొక రంక విశద మాతుంది.

నా దేశంలో మనుషులు రెండే రెండు ధమ్ములు చెమట ఓడ్చి బ్రతుకువారు,

చెమట ఓడ్చి గతుకువారు అంటూ వీరు రెండు రకాల మనుష్యులను చూచి ఆవేదన చెందుతారు.

'గమ్యం' కవితలో మాట కాదు ప్రతి మనిషీ మారుటయే మన గమ్యం ధనం కానే కాదు మంచితన మొకటే మన లక్ష్యం అంటూన్న వీరి పంక్తులు సమాజోన్నతికి సోపానాలు.

ఇందులోని కవితలు పఠితల నాలో చింప జేస్తాయి. ముందుకు నడిపిస్తాయి. కొన్ని మన బాధల్ని మరిపిస్తాయి. మరి కొన్ని మనల్ని మరిపిస్తాయి. మత్తెక్కిస్తాయి.

ఈదేశం నీకిచ్చిన సందేశ మేమిటి? దేశానికి నువ్వుచేసిన సహాయం ఏమిటి? అని సూటిగా ప్రశ్నిస్తారు. ద్వేషాలను త్రుంచి చూడ మని దేశాన్ని ప్రేమించ మని హితవు పలుకుతారు.

పార్టీల కవసరమైనప్పుడు రెచ్చగొట్టబడి సమ్మెలు నడుపువాడు విద్యార్థి కాడనిపెచ్చరిస్తారు. జ్ఞానసంపదపొందుటే తనధర్మమని గుర్తెరిగి లోకపు రీతులను గమనించు నాతడు విద్యార్థి యని రెప్ప పలుకుతారు. వీరి కవితాక్షరాలు విద్యార్థుల కక్ష తాశీస్సులు.

ఆవనియే, ఒక ఆమ్రకాఖనియు అందు మమతే, పల్లవమృనియు; ఆరగించెడి కోయిలే, హృదయమృనియు 'నాకల' కవితలో కమ్యుని భావాన్ని రంగరించిన వీరి భావం హృద్యంగావుంది.

స్వాతంత్ర్యం ఉన్నది సమానత్వ మున్నది. మనుషుల్లోకాదు నేతమాటల్లో, ఉన్నది, అని అంటూన్న 'వర్తమానం కవిత వ్యంగ్యవైభవంతో కూడింది'

ఈ సమాజ దురవస్థను చూచి వీరు ఆర్ద్రత చెందుతారు. నా మబ్బులు ఆకాశంలో కాదు అవనిమీదే తిరుగుతున్నాయి నీటిని ధరించికాదు కన్నీటిని ధరించి బ్రతుకు తున్నా యని అంటారు.

చీకటి గర్భంలోపల చిరుదీపం ఒక తపస్సు శోకంలో ఓదార్పుల శీకరమే ఒక ఉపస్సు, అంతరంగం మారితే ఆ రగీతం ముగుస్తుంది. వర్తమానం దాటితే భవిష్యత్తు చిగురిస్తుంది - వంటి పంక్తులు అక్షర సత్యాలు. మనలో దృఢ దీక్ష ఉండాలని మంచిని వెలిగించ గలగాలన్న వారి సందేశాన్ని శిరోధార్యం చేయక తప్పదు.

తెగువయన్న చోట విజయం చేకూరునని వలపులనుధ, రుక్మిణీకథ, యని నేటి కన్యలకు హితవు పలికే రిలా -

భాగవతపు రుక్మిణీ నీపాలిటి కాదర్శ మమ్మా ఎన్ని బంధనాలు త్రెంచు కొన్నది తన వలపు కొరకు.

తగినవరుని జూచు కొమ్ము వలపులతో గెలుచుకొమ్ము వలపు గెలుచుకొన్నచోట వరకట్నం నీటి మూట.

ఎద ఎదతో మీటుచున్న పెదవి పెదవి కలసికొన్న కాగిలింత గాఢమైన కట్నానికి తావు సున్న -

అని అనుటలో అందం ఆనందం ఆకర్షణ ఉన్నాయి. సత్యం శివం సుందరం నిల్చేయి.

సామాజిక స్పృహ నందించిన వీరి కవితాసుమాలు కమనీయ భావ సుధా సౌరభాల నందించే యక్షుట నిర్వివాదాంశము.

- శ్రీ చెళ్ళపిళ్ళ సన్యాసిరావు. ఎమ్.ఏ.

ఆచార్య తిరుమలగారి -

అగ్ని కవితా తరంగాల 'అక్షరాగ్ని'

ఈలోకాన్ని నవ్యవనంగా సంభావిస్తూ, పదాన్ని చీల్చుకుంటూ వచ్చే అర్థంలా, అర్థహృదయంలో దాగిన పదంలా భాసిస్తున్న 'సాహితీస్వరాట్' ఆచార్య తిరుమలగారు అక్షరాలతో జ్ఞానాన్ని కొలిచి, లోకం ఒడిలో పోయగలిగిన అక్షర విజేతలు.

మే 1985 లో హైదరాబాద్ - కన్నెర పబ్లికేషన్స్ ద్వారా ప్రచురించబడిన ఆచార్య తిరుమలగారి కవితా సంపుటి 'అక్షరాగ్ని'లో 48 అగ్నికవితా తరంగాలున్నాయి. వీటిలో పద్య కవితలు, వచన కవితలు, మినీ కవితలు, ముక్తక కవితలు వుండటం వల్ల ఆచార్య తిరుమలగారి కవితావిశ్వరూపం ఆవిష్కరించబడింది. సాహితీ రసజ్ఞ శేఖరులు ఆచార్య డా॥ ఉండేలమాల కొండాగార్ల గారు కృతి పతులు అవటం ఒక విశేషమైతే, డా॥ సంజీవదేవ్ గారు ఆత్మీయతతో పీఠిక రాయటం మరో విశేషం. కవితా సంపుటులకు పీఠికలు రాయటం సామాన్యమైన విషయం కాదు. ఎంతో ప్రతిభ వుండాలి. డా॥ సంజీవదేవ్ గారిలో ప్రతిభవుం దనటానికి వారు రచించిన ప్రతి పీఠిక నిదర్శనంగా నిలుస్తుంది. కేవలం ఆచార్య తిరుమలగారి కవితా తత్వాన్ని విశ్లేషిస్తూ, అభినందించటమేగాక, కవిత్యం అంటే ఏమిటో, సామాజిక స్పృహ అంటే ఏమిటో, వివరించి కవితా ప్రయోగం దరికి గొప్పస్ఫూర్తిని కలిగించటం డా॥ సంజీవదేవ్ గారి ప్రత్యేక ప్రతిభగా గుర్తించాలి. ప్రతిభాకారి ఎవరో గుర్తించి, తమ పుస్తకాలకు పీఠికలు రాయించు కోవటం కూడా ఒక గొప్పదనమే. ఆచార్య తిరుమలగారు

గొప్ప కవులే కాదు. ఎదుటి వారిలోని ప్రతిభా పాటవాలను గుర్తించి, ఉపయోగించుకోగలిగిన మంచి నేర్పరులు కూడాను. డా॥ సంజీవదేవ్ గారిచేత పీఠిక రాయించటం ఈ విషయాన్ని ఋజువు చేస్తున్నది.

‘ఎదల నల్లరేగడిలో
వెలుగు పంటల బృందగీతాలతో
అభ్యుదయ భ్రమరాల
ఆర్భాటాల మీద విదిలించిన’

ఆచార్య తిరుమలగారి లేఖని సూర్య పద్మంగా ఉదయిస్తూ, దుర్బలజాతికి అందేధలం కావటం విశేషం. ఆచార్య తిరుమలగారు తమరెప్పల్లో ఈజగత్తును ఇముడ్చుకోగలరు. తమ హృదయంలో ఎంతో మహత్తును పొదుగు కోగలరు. అంతేకాదు. తమశక్తిని నక్షత్రశిలలమీద చెక్కగల అక్షర భావ శిల్పులు. జీవితం బూతు పుస్తకం కాదు, అనుభూతి మస్తకం, అంటున్న ఆచార్య తిరుమలగారు జీవితాన్ని కాచివడబోసి సాధించిన అనుభవసారం అసామాన్యమైనది.

‘విషంలో చేసిన ఔషధం లాంటి
కాలాన్ని సేవించే జీవితం.’

అనే జీవన సత్యాన్ని బోధించగలిగిన ఆచార్య తిరుమలగారు కేవలం భావుకులు కాదు. అనంత విజ్ఞాన ప్రబోధకులు. ఈ సంపుటిలోని చాలా కవితలు ఆచార్య తిరుమలగారి అహింసా సిద్ధాంతాన్ని, మానవతా వాదాన్ని వివరిస్తున్నాయి. హింసపై ఎంతటి ద్వేషమో అహింసపై అంతటి ప్రేమ, అందుకే -

‘అహింసా కృతికి ప్రేమభావ్యం కానీ,
‘మానవతా వేణువులను మీట’ గలిగిన

సంస్కార హృదయాన్ని ప్రదర్శిస్తూ.

‘సర్వ శాశక శతఘ్ని దళాల మీద
కాంతి ప్రవచన సుమ దళాలు చల్లు
తున్నాను.

అని జాతి జాగృతికి జీవంపోసే ఉదాత్త గుణాన్ని చూపించు కున్నాడు. గాంధీ; బుద్ధుడు, క్రీస్తు ఆచార్య తిరుమలగారి ‘కవితా హృదయ పీఠాన్ని అధిష్టించిన త్రిమూర్తులు’ విశ్వ శ్రేయస్సును కాంక్షిస్తూ, విశ్వకాంతి గీతాలను రచించటం కవి పరమాపధి గనుక ఆచార్య తిరుమలగారు కవిగా తమధర్మాన్ని నెరవేర్చారు. మనిషి వర్ణమాల, మానవ కవితాజ్వాల, మనిషి జీవనది. మానవత మహాసముద్రం, అంటున్న ఆచార్య తిరుమలగారు-

‘మాతృదేవత ప్రసవవేదన లోంచి
ప్రళయ రోదనలోంచి
రాలిన వేదాంత గ్రంథం మనిషి!
వసంతాలపూలవాసనలపొట్లంమనిషి!’

అని ‘మనిషి’కి నిర్వచనం చెప్పిన తిరువారి విలక్షణ వ్యక్తిత్వాన్ని; ఆలోచనా వైశిష్ట్యాన్ని కల్పిస్తున్నది. కాలాన్ని వాడికి, కర్తవ్యాన్ని నేయగల ఈ కవిగారు కూన్యహృదయాన్ని మాన్య క్షేత్రంగా మార్చుచుని ప్రబోధిస్తున్నారు. విద్యార్థులు దేశప్రగతికి ధైర్యపుస్తకాలని సంభావించిన ఆచార్య తిరుమలగారిలో ‘యువత’కు స్వేచ్ఛను అందించగల సంస్కారం పుష్కలంగా వుంది,

‘ప్రజాసముద్రపు
కోర్కెల కెరటాల మీద వచ్చే
ఉద్యమాల ఒడల్లోంచి
చైతన్య శృంఖలాన్నిదిగు ‘మతి’ చేసి-
కాలాన్ని బలిపించి -
చుర్రది లేపండి.’

అంటూ చరిత్రోదయాన్ని ఆవిష్కరిస్తున్న ఆచార్య తిరుమల గారిలో ఉదయమాల స్ఫూర్తి; ఉదయరాగాల దీప్తి మనకు సాక్షాత్కృతమైంది. అంతేకాదు. వీరికి 'విప్లవం'మీద ఎంతటి ఆవగాహన వుందో ఈ క్రింది పంక్తులు చెపుతున్నాయి.

'విప్లవం దావానలం కాదు జ్వరాన్ని!!
జాత్యంతర చైతన్యం!
వైజ్ఞానిక పాంచ జన్మం!'

విప్లవాన్ని వికృతంగా వర్ణించి చెప్పే అజ్ఞానులకు ఇది చక్కని పాఠం. వీరు 'యవశక్తి'కి స్వాగతం పలుకుతున్నారు. 'సామ్యవాదా'న్ని సమాశ్వాసిస్తున్నారు. సంక్రాంతిని సమాజం నొసటి మీద చైతన్య తిలకంగా దిద్దగలక్రాంతి జ్వాలాహృదయాన్ని ఆవిష్కరించిన ఆచార్య తిరుమలగారు తనకు తానెంత యెరిగినా, పనులను దూషించు గుణం లేని సహృదయ స్నేహశీలి. అందుకే ఆధునిక కవిత్వంలో ఆచార్య తిరుమలగారంటే లభిమానించే వారి సంఖ్య అధికంగా వుంది. ఆచార్య తిరుమలగారిన్నా వారి కవిత్వమన్నా సదభిప్రాయాన్ని వెల్లడించే రసజ్ఞ శేఖరులను నేను ప్రత్యక్షంగాను; పరోక్షంగాను ఎరుగుదును. ఆచార్య తిరుమలగారితో ప్రత్యక్షపరిచయం ఒకసారే - అదీ కొన్నిగంటలే లభించినప్పటికీ, ఆసంఖ్యాకమైన లేఖల ద్వారా వారు పంచియిస్తున్న స్నేహ మృతాన్ని నిరంతరం చవిచూస్తున్న నా అవృష్టానికి మరిసిపోతూ. వారి కవితా భృద కూర్చుని కాంతిస్తున్నాను. ఆచార్య తిరుమలగారి అగ్నికవితాతరంగాల విశ్వాసాలను తిలకించి, పులకించ మని నవ్య కవితా ప్రియులను ఆహ్వానిస్తున్నాను!!

- శ్రీ ఆచార్య భావన్.

వేమనార్య శతకము

సరస పరిహాసం, సంభాషణకు జిలుగు దిద్ది మెరుగు పెడుతుంది. పరిహాసవాక్కులలో గల చమత్కృతి వినోదాన్ని కలిగిస్తూ మెదడుకు మేత వేస్తుంది. సంఘంలో వుండే కష్టను బైటకు తీయడానికి, దుష్ట శక్తులను దుయ్యబట్టడానికి కలాన్ని ఖడ్గంగా అవేకులు కవి శేఖరులు వినియోగించేరు. కేవలం ఉత్తరాంధ్ర దేశంలోనే అడివిం నూరికవి రామలింగేశ శతకాన్ని, చాట్రాతి లక్ష్మీనృసింహకవి కోదండ రామశతకాన్ని, గోకులపాటి కూర్మనాథ కవి సింహాద్రి నారసింహ శతకాన్ని యీ కార్యానికి వినియోగించేరు - వేమన, కవి చాడప్ప శతకాలవంటివి ధ్రువతారలు గనక వాటిని గురించి ప్రత్యేకంగా వివరించ నక్కరలేదు.

కాలప్రవాహంలో ఇరవయ్యో శతాబ్దపుమధ్య భాగంలో ఎన్నో మార్పులు, సాంఘిక రాజకీయ, సాంస్కృతికరంగాల్లో గోచరించేయి - శ్రీశ్రీ సిరి సిరి మువ్వ శతకం, కొమరవోలు వేంకట సుబ్బారావుగారి చెక్కుముకిరవ్వ శతకం, కృష్ణశాస్త్రిగారి వేమన పద్యాలు నాటి సాంఘిక పరిస్థితులకు అద్దంపడతాయి - శ్రీ 'పూ-భా-' గారు గల్పికా రచనలో లబ్ధ ప్రతిఫలాలు.

'కాకి కేమి తెలుసు
నైకో ఎనాలిసెన్
ఆటవెలది ద్విపద
కత్తగారు
5, 5, 2,
అముక్తమాల్యద
విశ్వదాభిరామ
విసురవేమ'

అనే శ్రీశ్రీ పద్యం స్ఫూర్తి నివ్వగా, పూ - భా గారు సరసపరిహాస ధోరణిలో ఈ శతకాన్ని రచించేరు. సమయోచితంగా, ఈ రచన సంఘ సంస్కార సాధనగా కూడా ఉపచరించే టట్టు చేసింది యీకవిగారి కలం. సాహిత్యాభిలాషులు, ప్రముఖ రాజకీయ నాయకులు అయిన మాన్యశ్రీ భాట్టంశ్రీరామమూర్తిగారి కేయీ వేమనార్య శతకం ఆంకితం ఇవ్వడం ముదావహం. శ్రీ పూ-భా-గారు మొదట ఈపద్యాలన్నీ విశ్వదాభిరామ విసురవేమ అనే మకుటంతోనే నడిపించేరు - కాని, భావికాలంలో ఇవి కూడా వేమన పద్యాలకింద జమకట్ట బడతాయేమో ననే అనుమానం చేత,' వినర సుకవి వర్య వేమనార్య' అని మకుటాన్ని మార్చి శతకాన్ని సర్వాంగ సుందరంగా రూపొందించేరు.

సమయానుగుణంగా స్ఫురించిన భావాలను ఆటవెలదుల్ని చేసి, శతకాన్ని రక్తి కట్టించేరు. ఆంగ్లంలో 'నోక్' అనే పదానికి 'సరసపరిహాసం' అనే మాటను పర్యాయపదంగా వాడుకోవచ్చు ననుకుంటాను - మందహాసానికి దోహదం చేసే హాస్యం 'నోక్'.

'సఖులు నవ్వెద రవి చాకి రేవున కేగి
గాన సాధనముకు గడగె నొకడు
అతని గానమునకు కృతి కల్పె గాడిద
వినర సుకవి వర్య వేమనార్య
వలపు పట్టలేని వైమానికు డొకండు
స్వగృహంబు పైని సాగుచుండి
భార్య కందు ననుచు పడవైచె పూదండ

మొదలైన పద్యాలు సరసపరిహాసానికి ప్రబల నిదర్శనాలు.

సంఘంలో గల విపరీత ధోరణులను
సున్నితంగా ఎత్తి చూపడానికి కూడా
యీ పద్య బాణాల్ని ప్రయోగించేరు.

చెడను ధర్మబుద్ధి చిల్లరలేమిచే
రేపనిగు వచ్చి లేదు భిక్ష
ధర్మమార్గ మిట్లు తప్పిపోవుచునుండు.
జనని కమ్యునిష్టు, జనకుడు కాంగ్రెసు
కొడుకుసోషలిష్టు కూతురా - డె
(రేడికల్ డి మోక్రేట్)

పాకిస్తానువాది బంట్రోతు జూడగా
బలము ధనము తగు సిఫార్సులలో నొందు
లేక యిచట పనులు లేవు రావు
అనుచు కట్టినారు ఆఫీసులో బోర్డు.

మొదలైన పద్యాలు సాంఘిక పరిస్థితు
లకు చక్కని దర్పణాలు.

కొన్నిచోట్ల వీరు వ్యంగ్య ప్రక్రియను
ఆశ్రయించకుండా నూటిగా ప్రబోధం
చేసేరు.

‘భేద మేల మీకు సోదరీమణులార
దారిగొడవ జేయువారి వలన
మీకుమానరక్ష మీపాద రక్షలే’

ఈ ప్రబోధాత్మకమైన పద్యం హృద
యానికి హత్తుకునేదిగా వుంది.

‘కళకు జీవగట్టు కాని పత్రిక లేల
ప్రజల కర్థమవని వ్రాత వేల
దేశభక్తి లేని దేశీయు లేరా?’

అనే చరణాలు చదువు తున్నప్పుడు
‘చిత్తకుద్ధిలేని శివపూజ లేలయా?’ అనే
వేమన గారి పద్యం చెవులలో రింగుమని
ప్రతిధ్వనిస్తుంది.

ఇంతేకాదు.

గెల్చుకొన్నవాడు గృహములోనేడుచును
ఓడువాడు ఏడ్చు వాడలోన
ధర్మనూత్ము మిదియే దావాలలోపల

మొదలైన పద్యాలు నిత్య సత్యాలను
హృద్యంగా నివేదిస్తున్నాయి.

● దీ పిక ●

ఇటీవలి కాలంలో గత నాలుగైదేళ్ళ
బట్టి వర్తమాన సాహిత్యాన్ని పరిశీలిస్తే,
మనకు వచన కవితా సంపుటలు కోకొల్ల
లుగా కనిపిస్తాయి. అందులో మినీకవితా
సంపుటలు, మనీ కవితా సంపుటలు
కావల్సినన్ని మనకు లభ్యమౌతాయి. ఈ
సంపుటలలో కవుల సంపుటలతో
పాటు, కొన్ని కవయిత్రుల సంపుటలు
కూడా లభ్యం కావడం ఒక విశేషం
అటువంటి మినీకవితల సంపుటల కోవకు
చెందిందే నేటి మన భండారు విజయగారి
కవితా సంపుటి దీపిక.

పాండితీ ప్రకర్ష బహుముఖంబుల జూపి
కావ్య రచన చేసి కలయ జూడ

పడెను కావ్యశైలి పాషాణ పాశాన

అనే పద్యం విశ్వనాథ వారి కవిత
మీద చిన్నవిసురేమో అని పిస్తుంది.
అలాగే.

‘ప్రేమ కుదుటబడక, ప్రేయసి గవలేక
వెక్కి ఏడ్చి వ్రాయు విరహ గీతి
కరిగి చెరిగిపోయె కన్నీటి కరిటాల’

అనే చరణాలు భావకవితా ధోరణిని
జపికి తెస్తాయి.

‘మెచ్చి యిచ్చినారు మెలతకు బిరుదంబు
గొప్పదైన గాన కోకిలంబు

పాట కేమి గాని పడతి రూపం బడే’

అన్న పద్యం వీరి ‘స్మైల్’లో గల
వాడిని వ్యక్తం చేస్తుంది.

సున్నితమైన పరిహాస ధోరణిలో వేమ
నార్య శతకం, 20 వ శతాబ్దపు మధ్య
భాగంలో గల ఆంధ్ర సాంఘిక పరిస్థి
తుల్ని మనోహరంగా వ్యక్తం చేసింది -
ఇది ‘శోభా’ ప్రచురణ.

శ్రీ క్రొవ్విడిరామం, బి.ఎ.బిల్.బి.ఇడి.

ఇందులో కవితా ఖండికలు తక్కు
వైనా, ఒక్కొక్కలక్ష్యాన్ని నిర్దేశిస్తాయి
ప్రతి ఖండిక తనకంటూ ఒకలక్ష్యాన్ని
ఏర్పరచు కొన్నట్టుగా పాఠకులకు ఒక
స్పష్టమైన అభిప్రాయాన్ని కలిగిస్తుంది.
ఇందులో ఖండికలు చాలకొద్దిమాత్రమే.
ప్రముఖకవి దేవరకొండ బాల గంగాధర
తిలక్ గారు ఒకసారి మాట్లాడుతూ వచ
నానికైనా - పచనానికైనా ఆడవాళ్లేసరి
అని అన్నారు. ఇక్కడ వచనమంటే
నవలారచన మనిమనం అర్థం చేసుకోవాలి.
కానీ కేవలం రచనల్లో నవలారచనలోనే
కాక, వచన కవితా రచనలో కూడా
ఆడవాళ్ళు సిద్ధహస్తలే నన్న విషయాన్ని
నిరూపించారు. మన భండారు విజయగారు
‘దీపిక’ లోని కవితా ఖండికలలో ఒక
చోట ‘సహజత్వం అనే ఖండికలో.

ఆకాశం వంగి

భూదేవిని

స్పృశిస్తే

దిగంతం

ఆకలి వంగి

అన్నపూర్ణను

కొగిలిస్తే

యుగాంతము అంటారు.

అంటే దిగంతానికి, యుగాంతానికి
గల భేద మేమిటో మనకు ఈ ఖండిక
విశదీకరిస్తుంది. దిగంతాన్నే ఇంగ్లీషులో
Horizon అంటారు. Horizon
అనగా భూమ్యాకాశాలు కలిసేచోటని
అర్థం. భూమ్యాకాశాలు ఎక్కడ కలి
యవు. కాని కలిసినట్లు గా మనకు గోచ
రమైతాయి. ఆకలివంగి అన్నపూర్ణను కొగిలిస్తే
అది యుగాంతం అన్నారామే, నిజమే
అది అసలైన సృష్టి. సృష్టికి మూలము ఇది
అన్న విషయం నిరూపింప బడుతుంది.

శ్రీ పక్షం

జన్మదిన మహోత్సవ
సభావిశేషములు

సాహిత్య సమారాధన

అధ్యాత్మరామాయణము, వాల్మీకిరామాయణము, శ్రీవాసిష్ట మహారామాయణము, శ్రీమహాభారతము శ్రీమహాభాగవతము, శ్రీదేవీ భాగవతము, శ్రీ వేంకటేశ్వరవిజయము మున్నగు శతాధిక మహాగ్రంథముల రచయిత, అర్చక విశిష్టమణిబిరుదాచితులు నగు శ్రీ బులుసు వేంకటేశ్వరుల 69 వ జన్మదినోత్సవము, గతనెల 18, 19, 20 తేదీలలో కాకినాడ భారతీయ విద్యాభవనమున మహావైభవోపేతముగా జరిగినది.

18-10-85 శుక్రవారము సాయంత్రము సరిగా ఆఱుగంటలు కొట్టుసరికి సభ ప్రారంభమయ్యెను. పెక్కురు విద్వాంసులు, కవులు, సహృదయులు, స్త్రీలు సభ నలంకరించిరి.

కిన్నర గంధర్వ స్త్రీల మనోజ్ఞ కంఠ మతో చి॥ కిరణ్

‘శ్రీమద్బులుసు కులాంబుధి
సోమా! శ్రీ వేంకటేశ శుభవరనామా!
శ్రీమాన్య! సరస కవితా
ధామా! సుపవిత్ర హృదయ! ధరణీదేవా!

భాగవతమును సతతంబు భావగతము
చేసి కొనుమండెడి రసజ్ఞ శేఖరులను
తెలుగుసాహితీభాగ్యంబు తెలుపదరమె!
పూతభక్తి భావోత్తేజ! పోతిరాజ!
యాతనతోడ సంస్కృతి మ

హంబుధి నీదగలేని కష్టము
శ్చేతనమైన వారిఁ దరిఁ
జేర్చిన భాగవతాఖ్యరూపమా
‘పోతము’ కాని కేవలము

‘పోతన’ వే! కవనాన భక్తిమేల్
పూతగ పోతపోసినయ

పూర్వపు శిల్పిని కావె! పోతనా!

.....

ఇత్యాది పద్యములతో ఆహ్వానింప సభ్యపుంగవులు కరతాళ ధ్వనులతో పూలమాలలతో నలంకరించి శ్రీ వేంకటేశ్వరులుగారిని వేదికపై నాసీనులం జేసిరి. సభాధ్యక్షులగు శ్రీ పి. శ్రీరామలుగారిని అట్లు పూలమాల వైచి వేదికపైఁ గూర్చుండఁ జేసిరి. వేదాధ్యయన సంపన్నులై, సంస్కృతాంధ్రముల ఎం. ఏ. పట్టము పొంది ప్రభుత్వ కళా కాలాపన్యాసకులుగా నున్న శ్రీ మంగిపూడి రామచయనులు వేదపఠనము గావించిరి.

అధ్యక్షులు శ్రీ శ్రీరామం శ్రీ వేంకటేశ్వరుల సాహిత్యము వాసిష్ట రసిఁగొ మిన్నగా వన్నెగన్నచే కాక ఒక్కచేతి మీదుగా వివిధప్రక్రయలలో వెలువడిన ఆధ్యాత్మిక సాహిత్యకావ్య, సలక్షణ సాహిత్య మద్వితీయ మనిరి. హైదరాబాదు స్త్రీలప్రభుత్వ కళాకాలాపన్యాసకురాలు శ్రీమతి కస్తూరి స్వరాజ్యలక్ష్మి శ్రీ వేంకటేశ్వర విరచితము ప్రకటితము వైన ‘Sri yoga Vasishtha’ Sri Vasistha Maharamayana.’ అను గ్రంథము ఆంగ్లప్రతిని ఆవిష్కరించి ‘శ్రీ వేంకటేశ్వరుల’ సాహిత్య సమారాధన ఆంధ్ర మహాజనులకు ఆధ్యాత్మిక విద్యాసంతర్పణ’ అని ప్రశంసించిరి.

గాయనీమణి శ్రీమతి పుణ్యమూర్తుల లక్ష్మీకుమారి శ్రీ వేంకటేశ్వర నవరత్న కీర్తనలు స్వీయవిరచితములు శ్రీ కంభం పాటి విశ్వేశ్వరశాస్త్రి వీణావాద్యముతో శ్రుతిగలిపి గానముచేసి సభ్యులను ఆనందపీచికలఁ జేల్చిరి.

శ్రీ సామవేదము జానకిరామశాస్త్రి, శ్రీ నూర్తిశ్రీ శ్రీ వేంకటేశ్వరుల కావ్యప్రశంస గావించి ‘ఈ కాలపు వాల్మీకి’ ‘వ్యాసుడు’ అని వచించిరి.

19వ తేదీ శనివారము శ్రీ రాయప్రోలు ఆంజనేయశర్మ అధ్యక్షులను శ్రీ దేవీ భాగవత శ్రీ దేవీ నవరాత్ర మహోత్సవములు జరిగినవి. శ్రీ కాశీభట్ల సత్యనారాయణ,

శ్రీ రాళ్ళబండి సత్యనారాయణశాస్త్రి శ్రీ వేంకటేశ్వర విరచిత దేవీభాగవతమును శ్రీదేవీ పూజాగ్రంథములను సవిమగ్నముగా ప్రశంసించిరి. భాషాప్రవీణులు కుమారి కొమ్మూరి వాగలక్ష్మీకుమారి సాలి గ్రామం సీతామహాలక్ష్మి యుగళకంఠమున శ్రీ దేవీ భాగవత, శ్రీ దేవీ పూజా పద్యములను మనోహరముగ గానముచేసి సభ్యులందరి మన్ననలను పొందిరి.

20 వ తేదీ ఆనివారము పూర్వ మహర్నల పుణ్యస్మరణ మహోత్సవము. సభకు డా॥ జి. యస్. యస్. మూర్తి, ఎం. ఏ. పి హెచ్. డి. అధ్యక్షుల వహించి శ్రీ బులుసు వేంకటేశ్వరులు మహర్నల చరిత్రలు ఆంధ్రమున ఆంగ్లమున రచించి ప్రకటించి మహాపకారము చేసి రనిరి. డాక్టరు అల్లాడి లక్ష్మీదేవి ఎం. డి. శ్రీ వేంకటేశ్వరుల ఆంగ్లగ్రంథము ‘Lives of Ancient Indian Saints, Volume Five ఆవిష్కరించి ఆ గ్రంథమును మిక్కిలి ప్రశంసించిరి. శ్రీ కొమ్మూరి అవతార శర్మ, శ్రీ మంగిపూడి రామచయనులు శ్రీ బులుసు బహుముఖ గ్రంథప్రశంస, రచనాపాటవ ప్రశంస గావించిరి.

సభ్యులు శ్రీ వేంకటేశ్వరులను నూతన వస్త్రములతో దుశ్శాలువలతో రెండు వేయినూటపదార్థ రొక్కముతో సత్కరించిరి.

శ్రీ వేంకటేశ్వరులు తనకు జరిగిన గౌరవమునకు సభ్యులకు కృతజ్ఞత పలికి పద్యములు చదివెడి సందేశమును వినిపించిరి. శ్రీ ఆవసరాల రామారావు వందన సమర్పణముతో మూడు రోజుల కార్యక్రమము ముగిసెను. అన్ని వర్గములవారు ఈ సాహిత్య సమారాధన ఆధ్యాత్మిక సంతర్పణకు మహోత్సాహ భరితులైరి. మంగళాంతముతో కార్యక్రమము ముగియగా శ్రీ కొత్త సుబ్బారావు సభ్యులందరికి పుష్కలముగా మిత్రాయి పంచిపెట్టిరి.

—....—

స్వ విషయము

సమాలోచన తొమ్మిదవ సంవత్సరమునఁ బ్రవేశించినది. అనుకొన్నంత తృప్తికరముగా అభివృద్ధి కల్గింపలేక పోయినను నిరాశా జనకముగా లేదని భావించుచున్నాము.

ఇంకను అభ్యుదయంధంలో నడువవలసియున్నను ముఖ్యముగా అతి తీవ్ర అస్వస్థతకారణంగా పూర్తిగా సఫలీకృతులము కాలేకపోయితిమి. అందుకు తోడు పేపరు, లేపురు, ధరలు విపరీతముగా పెరిగి పోవుటకూడ కొన్ని చికాకులకు కారణమగుచున్నది. ఏమియునను కేవలము సాహిత్య సేవాభిలాషతో నడుపవలచిన పత్రిక కావున ధర పెంచవలచి కొనలేదు.

అస్వస్థత ప్రధానకారణంగానే ప్రతి నెలా 2 సంచికలు వేయిగా ప్రచురింపలేక పోవుచున్నాము. రెండు సంచికలు కలిపి నెలకొకటిగా ప్రచురించ గలుగుచున్నాము. ఈసంగతి పాఠకులు గమనింప గోరక. వీలయినపుడు 2 సంచికలు వేర్వేరుగ ప్రచురింప యత్నింతుము.

-* రచయితలకు *

రచయితలు చూపుచున్న సహకారమునకు కృతజ్ఞతలు పత్రిక చిన్నది కావున గీర్వాసములకు తావులేదని సునవి. వ్రాతలో (1) అరటావులుకు మించిన రచనలు ప్రచురించుట కష్టము. చాలమంది రచయితలు దస్తూరీ విషయమున చాల అశ్రద్ధవహించుచున్నందుకు చింతిలుచున్నాము. కనీసము సాంకేతిక విషయములలో నైన అక్షరములు స్పష్టముగా ముగా అసందిగ్ధముగ ఉండునట్లు జాగరూకత వహించు టవరము. కొందఱు ప్రత్యేక లిపి సృష్టించినట్లు వ్రాయుచున్నారు. రచయితలకు వ్రాతపరిహాస విషయముగా అనిపించరాదని మనవి.

ప్రతిగచన వ్రాసిన తర్వాత అన్వయదోషములు లేకుండఁజూచి కొని పంపుట

మంచిది. ఉదాహృత పద్యములలో అక్షరదోషము లెక్కువగా ఉండి కొన్ని రచనలో మూలమును వెదకి కొనవలసి వచ్చుచున్నది.

వచన కవితలు, మినీకవితలు, గేయములు మున్నగువాని విషయమున విగోధములేకున్నను, అవి ఎక్కువగా ప్రచురింప ఆసక్తి మాకు లేదు.

విమర్శాత్మక వ్యాసములకు, గ్రంథవిమర్శకు ప్రత్యేక ప్రాముఖ్య మియ్యబడును. విమర్శ అంటే వంశిమాగధత్వం కాక గుణదోష పరిశీలనాత్మకముగా ఉండవలె నన్నది ముఖ్యముగా గమనింపదగిన విషయము.

-* చందాదారులకు *

చందా M.O. ద్వారా తప్ప మరే విధముగా స్వీకరించుట మాకభిమతము గాదు. కొన్ని గ్రంథాలయ సంస్థలు, కాలేజీగ్రంథాలయములు **Triplicate Proforma Invoice** పంపవలసినదిగాను, సంవత్సరాంతమున సంచికలన్నీ చేరినట్లు మాచుకొని చందాపంపగల మని వ్రాయుచున్నారు. అలాపంపుటకు మాకు అచకాశము లేదని సవినయముగా మనవి చేసికొనుచున్నాము. చందాదారులు 'మీ చందా పూర్తియైనదని మేము వ్రాయుటకు నిరీక్షింపక వారే గుర్తుంచుకొని పంపగలరు. రచయితల పాఠకుల సహకారమును సర్వదా అభ్యర్థింతుము.

- హాత్యో దం తి -

హత్య అన్నది ఎవరిని ఏకారణంచేత ఎవరు ఎప్పుడుచేసినారాక్షసత్వం గర్హణీయం అవుతుంది. అత్యంత సాహసరచనా జీవితము గడుపుతున్న శ్రీ దశరథరామ్ హత్యను ఖండింపనివాగుండరు. అసెంబ్లీ ఎలక్షన్లముందు రాజమండ్రిలో ఆయనపై జరిగిన హత్యాప్రయత్నం ఈ సందర్భములో గుర్తుకు వస్తుంది.

దశరథరామ్ రచనలలో చట్టవిరుద్ధం శములు ఉంటే చట్టసరంగా ఎదురుకో

వాలికాని హింసాత్మక చర్యలకు మాకు కోవడం తప్పని చెప్పేవారు ఒకవిషయం ఆలోచించాలి.

ఈ హత్యలో ఘానివారి హస్తం ఉన్నదని పేర్లతోసహా ఆరోపణలు చెయ్యడం, శత్రుపక్షంవారికి నెట్టాలని చూడడం హత్య ఎంత అనుచితమో అంత అనుచితం. న్యాయ విచారణ కోరవచ్చు. ఏరకం విచార ఫలితము వెలువడకుండానే వ్యక్తులపైగాని, పార్టీలపైగాని చిల్లరనాయకులు తెలివితక్కువ ఆరోపణ లెన్నిచేసినా, నాయకులుగా చలామణి అవుతున్నవారు అటువంటి ఆరోపణలు చెయ్యడం శాంతిభద్రతలు కరవగూర్చి కనక మంతులు రాజీనామా చేయాలనడం లేకితనం అనిపించుకోక మానదు.

ఎక్కడ ఎప్పుడు ఏఘోరం జరిగినా హోంమినిష్టరు రాజీనామా చేయవలసి వస్తే రాష్ట్రాలలోను, సెంటరులోను లెక్కలేకుండా మాజీహోంమినిష్టరుఉండి ఉండేవారు. ఆదర్శంకోసం పదవీత్యా గమంచేసే సంస్కృతి ఏనాడో మట్టికలిసి పోయింది. సమయానుకూలంగా ఎదుటి వారిపై ప్రయోగించుటకు పేర్లు ఉదాహరించుకుంటూ రావడంవల్ల నేడు ప్రయోజనం లేదు.

శ్రీ దశరథరామ్ హత్య విషయంలో సంపూర్ణమైన విచారణ జరిగి నోషాని తేలినవారి నందరిని చట్టబద్ధంగా కఠినంగా శిక్షించడం అత్యంత వాంఛనీయం. (సంపా)

—*—

ఒరు లేయవి యొనరించిన
నరవర అప్రియము తమసంబున కగు దా
నొగులకు నవి నేయకునికి
పరాయణము పరమధర్మపథముల కెల్లన్.

నాయక రాజులు - సాహిత్య సేవ

- శ్రీ మంత్రేన నూర్యనారాయణరాజు

తెలుగుసాహిత్య వికాసము నన్నయ భట్టు భారతాంధ్రకరణముతో ప్రారంభమై తిక్కన సోమయాజి, ఎఱ్ఱాప్రెగ్గడ, శ్రీనాథుడు, పాల్కురికి సోమనాథుడు. పోతన మొదలైన మహాకవులచే క్రమ వికాసము నందుచు శ్రీకృష్ణ దేవరాయల వారిపాలనలో పరాకాష్ఠ నందినది. అక్కడితో సాహిత్య పోషకులు అభిరుచులతో పాటు సాహిత్య ప్రప్రలరచనా విన్యాసములు కూడ వివిధ ప్రక్రియారూపములుగా సంతరించు కున్నవి. అప్పటి సాహిత్యమునకు ఆనంతర కాలంలో వెలువడిన సాహిత్యమునకు వ్యత్యాసము ఎంతైనావుంది. భావ ప్రకటనలో, పదప్రయోగములో, రసపోషణలో, ప్రక్రియ స్వీకరణములో ఇంకాయంకా అనేక విషయాలలో భేదము సామాన్యం దృష్టికి కూడ గోచరింపక మానదు.

ఆనాటి దాక్షిణాత్య ఆంధ్రసాహిత్య స్థితి గతులలోని మంచి చెడ్డలు పరామర్శించుటకంటే, వానియొక్క స్వరూప స్వభావములను సమీక్షించుట, అత్యంత అవశ్యకము. ఆనాటికావ్య జాతమున అనిదం పూర్వములైన గుణములు, విశేషములు కన్పిస్తవి. పాలకులయొక్కయు, పాలితులయొక్కయు అభిరుచులకు నాటి సాహిత్యము చక్కని దర్పణమై నిలిచినది. ఆరోజులలో గల రాజకీయముతో సాంఘిక స్థితిగతులను తెలుసుకొనుటకు ఆనాటి సాహిత్యము మిక్కిలి ఉపరించును.

ఆంధ్ర దేశముననే కాక మధుర, తంజావూరు, పుదుక్కోట, చెంబి, మైసూరు మొదలైన దక్షిణదేశపు రాజ్యములందుకూడ ఆంధ్రనాట్యము వర్ధిల్లినది. ఇందు ముఖ్యముగా నాయకరాజులు చేసిన సాహిత్య సేవను మనము పరిశీలించవలసియున్నది. తొలుత మధుర నాయక రాజులనుగూర్చి ముచ్చటపడదాం! 'మధుర' నాయకరాజులు తరచు యుద్ధములందు పాల్గొని నుటచేత తంజావూరి ప్రభుల

వలె సాహిత్య వ్యాసంగమున అంత ముందఁజ వేయలేక పోయిరి. తిరుమల నాయకుడు-క్షేత్రయ, తిరుకామకవులను సత్కరించినట్లు తెలియుచున్నది. ఈ మధురనాయకరాజుల కాలములో వచన గ్రంథములనేకములు వెలసినవి.

రాయవాచకము, మధురమంగా పుంపులి విలాసము విజయరంగ చొక్కనానుని కృతులు. శ్రీరంగ మాఘమహాత్మ్యములు. నాంధ్రక వచన రచనలలో లింగన మఖి కామేశ్వరకవి - ధేనుకా మాహాత్మ్యము సముఖం వేంకటకృష్ణప్ప సాగంగధర చరిత్ర జైమిని భారతిము. కుంకురి వెంకటా చలపతి - భారతి రామాయణములునా, వెలగపూడి వెంకట కృష్ణయ్య - వేదాంధ సారసంగ్రహము : శ్యామరాయకవి, దేవక వేంకట సుబ్బకవి - రామాయణము, శ్రీ పత్మింమ భద్రకవి - హాలాస్య మాహాత్మ్యము - అతి ప్రచురములు, శృంగార ప్రబంధములకు మధుర పెట్టినది పేరు.

ముఖ్యముగా విజయరంగని కాలము ననే సాహిత్యము వెల్లివిరిసినది. శేషం వెంకటపతి - శశాంక విజయము. సముఖం - అహల్యా సంక్రందనము, ముద్దుపళని రాధికా సాంత్యనము, కుంకురి - మిత్రవిందా సరిణయం, కార్తీక మాహాత్మ్యం, వెలగపూడి వెంకట కృష్ణయ్య - మాలతీమాధవము. భానుమద్విజయములు బద్దెపూడి ఎఱ్ఱనృపాలుడు - యువజన హృదయు నందము రచించిరి. ఇవికాక అనేక నాటకములు, యక్షగానములు కూడ వెలసినవి.

తంజావూరు:- తంజావూరి నాయక రాజులు రాయసప్రహడ్విధేయులు. సాహిత్య విషయమున రాయసప్రహట్టల రసికతల సతిశయించిరి. వారిలో రఘునాథనాయకుడు కవి పండితుపోషకుడు, సంగీత సాహిత్య కళాపోషకుడు. వీణ వాయిించుటలో మేటి. స్వయముగా 'రఘునాథమేళ' అనేది నూతన ప్రక్రియను నిర్మించిన సంగీత ప్రహ్లాద బహు

ముఖప్రజ్ఞాకాలి. పరిపాలనా ధురంధరుడు. ఈతనికృతులు వాల్మీకి చరిత్ర, రామాయణం, నలచరిత్ర మొదలగునవి. ఇతని తండ్రి అచ్యుత దేవనాయకుడు. దేమకూర వెంకన్న రఘునాథుని ఆస్థానమున నలంకరించిన కవివరంసుడు. ఈతడు దాదాపు ఎనిమిది తొమ్మిది కృతులు రచించినట్లుగా మనకు ఆధారము లగపడుచున్నవి.

రాయలు (శ్రీకృష్ణ దేవరాయలు) ఈయనకాదర్శ పురుషుడు. శ్రీరాముడనిన ఎనలేని భక్తి. రఘునాథుని రచనా శైలి ప్రసన్నతామహిమ గలది. అతని ఆస్థానమున కిప్పుడు కృష్ణాధ్వరి చేచుకూర వేంకటకవులతో బాటు ప్రసిద్ధ కవయిత్రి రామభద్రాంబ మొదలైనవారు. విజయ విలాసము. సాగంగధర చరిత్ర మొదలగు పలుకావ్యములు ఆయన కాలములో వెలువడినవి. ఆయన కుమారుడే విజయరాఘవుడు.

విజయరాఘవుడు కూడా తండ్రికి మించిన తనయుడై రసించుడు. అతని కాలపు కవులకు కళలకు ఆటపట్టు. ఆయన కూడ కవి. సాగంగధర అను కవయిత్రి మన్నాడు సామిల్యానం, ఉపాపాదానం అను రెండు ప్రముఖ రచించినది. ఇవి గాక భారతి, భాగవత, రామాయణము లామె సద్యకృతులుగా రచించినందురు. అవి అలభ్యములు. కవయిత్రి కృష్ణాజి, నెంగల్వకాళికవి మొదలైనవారు చంద్రశాస్త్రియు. రాజగోపాల విలాసమును గ్రంథములు రచించిరి.

ఈవిధముగా గాన ప్రయుక్తు. ఆనాటి కృతులలో పురుషోత్తమ దీక్షితుని అన్నదాన మహానాటకమునకు ఒక ప్రత్యేకత యున్నది. ఆనాడు వెలువడిన యక్షగాన కథలన్ని రాజసంబంధమైనవే! క్షేత్రయ్య ఈయన ఆస్థానమునకు వచ్చి కొన్ని శృంగారపదములను వెలయుంచి నట్లు చెబుతారు. నాయకరాజుల కాలం నాటి రాజకీయమత సాంఘికస్థితిగతులను తెలుసుకోవాలంటే ఆనాడు వెలువడిన గ్రంథాలే మనకు ప్రమాణాలుగా కనిపించును.

హరి భజించు హస్తములు
హస్తము లచ్యుతుఁ గోరి మ్రొక్కు- త
చ్చిరము శిరంబు చక్రధరుఁ
జేసిన చిత్తము చిత్త మిందిరా
వరుఁగనువృష్టి దృష్టి ముర
వైరి నుతించిన వాణి వాణి య
క్షురు కథలాను కర్ణములు
కర్ణములై విలసిల్లుఁబో భువిన్.

సమాలోచన 3,4,5,6,7,8 వార్షిక సంపుటముల వెల వరుసగా 20, 20, 12, 15, 15,15 రు.లు ఎం. ఓ.
చేసినవారికి ఖర్చులు మేమే భరించి రిజిష్టర్డు పోస్టులో పంపగలము. వి. పి. పద్ధతి లేదు.

- సంపాదకుడు.

అడసు :—

సంపాదకుడు: విద్వాన్ బులుసు సీతారామశాస్త్రి

రిటైర్డ్ తెలుగు లెక్చరరు, వి. టి. కె. కాలేజి,

6-4-24, ఇన్నీసుపేట (త్యాగరాజ నగర్),

రాజమండ్రి-1.

